

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

In dit *nummer*:

KERKELIJK LEVEN **1037**

G.J. van Middelkoop

De boodschap
en de kloof

MEDITATIEF **1042**

R. Ijbema

Rouwen

WANDELEN MET GOD **043**

H. Folkers

Rizpa

KERKGESCHIEDENIS **1045**

H. Veldman

Johannes à Lasco
1499-1560

SAMENLEVING **1049**

G. Glas

Verandert kennis van de
erfelijkheid onze kijk
op onszelf?

SCHOOLDAG **1051**

LIED VAN DE WEEK **1053**

A. de Heer-de Jong

Lied 408: Nu laat ons
God de Here

WEEKVERSLAG SYNODE **1059**

Piet G.B. de Vries

en verder...

Boekbespreking / Meegelezen

DE BOODSCHAP EN DE KLOOF

*V*ijf broden en twee vissen' heet het boek van dr. A. Noordegraaf over missionair gemeente-zijn vandaag. Voor de discipelen leek het veel te weinig voor een zo grote menigte die gevoed moest worden. Ook vandaag kun je je afvragen: wat **kan** de **kerk bieden** in de nood van de wereld? Maar je kunt ook de vraag stellen of de wereld nog wel op de kerk en haar boodschap zit te wachten. Staat ze **er** nog open voor? Of is het klimaat vandaag zo, dat **de bijbelse** boodschap **daar** niet meer **kan** landen? Is de tegenstelling tussen **ons** moderne denken en leven en dat wat **God** openbaart niet veel te groot geworden? Kan de Geest van God **er** niet meer tegenop? Is het evangelie niet berekend op de cultuursituatie die **we** vandaag **beleven**?

Tijdgeest

Als je het evangelie brengt, zegt Noordegraaf, richt je je altijd tot concrete mensen, die kinderen zijn van hun tijd. Zij kunnen zich niet onttrekken aan wat er speelt in de

cultuur waarin zij leven. Ongelovigen en gelovigen, we ondergaan allemaal bewust of onbewust de invloed daarvan. Veranderingen in de samenleving oefenen hun invloed uit op de geloofsbeleving en op de geloofspraktijk.

In de *moderne* samenleving is **het** moeilijk een leven te leiden uit één **stuk**: ons leven is verbrokken in verschillende terreinen, die elk hun eigen waarden hebben. Vooral de scheiding **van** publiek leven en privé-bestaan is groot. Noordegraaf **wijst verder** op de democratisering, de **pluralisering** en de individualisering in onze pragmatische samenleving. We gaan daar nu niet verder op in. **Anderzijds** leeft er **vandaag** twijfel **aan** het optimistische vooruitgangsgeloof. En aan de gedachte dat wij in staat zijn de samenleving te beheersen en naar onze idealen te vormen. Het geloof in het menselijk verstand heeft een knauw gekregen. Dat kan zelfs doorschieten in de richting van een waarheidscrisis. De secularisatie die pas na de Tweede Wereldoorlog echt door-

zette, leidde tot een subjectivering in het denken van de moderne mens. En de gesecculariseerde samenleving wordt een samenleving zonder God, waarin een praktisch **atheïsme** de toon aangeeft. Dit alles heeft ook grote **gevolgen voor geloof en kerkelijk leven**. Wat betekent geloven in God nog in een wereld die autonoom geworden is? Is dat nog wel relevant? **Kun je** nog wat met de gedachte, dat God **boven** deze wereld troont? Of moet je dat **maar loslaten** en God vooral zien als de dragende grond in deze wereld? En wat moet je met de leer, het dogma, de belijdenisformule? Heb ik daar wat aan? Kan ik er iets bij beleven? Ervaring wordt **belangrijker dan geloofsinhoud**. 'Ik maak zelf wel uit wat ik geloof of niet, daar heb ik de **kerk** niet voor nodig' – deze uitspraak typeert het levensgevoel van velen goed. Ik kies zelf, individueel, en laat me daarbij niet door gemeenschap of traditie leiden. Dat leidt tot pluraliteit, **tot** een diepe geloofscrisis **ook** bij velen binnen de **kerk en tot** een algemeen betwijfelen van het christelijk geloof.

Wel zien we daarnaast veel **andere** gelovigheidsoptredens, **maar** dat mag je niet zonder meer positief duiden. Volgens Calvijn heeft de mens een zeker Godsbesef **en** een kiem van godsdienst in zijn hart, maar tegelijkertijd is het een werkplaats **waarin** voortdurend afgoden gefabriceerd worden.

Hoe vertolken en doorgeven?

De situatie **van** de kerk gaat in het oog van Noordegraaf in allerlei opzichten gelijkenis vertonen met die van de 'minderheidsgemeente' in de eerste eeuwen. Opnieuw verkeert de kerk in de marge **van** de **samenleving**. Nederland is **zendingsland** geworden. In deze situatie **staan** we voor de vraag:

*hoe Runnen we vandaag,
– luisterend naar de gezaghebben-
de stem van hefevangelië,*

- *verbonden met de voorgeslachten en*
- *geleerd door de geschiedenis*
- *gemeente zijn en het evangelie van de enige en unieke Heer vertolken en doorgeven?*

Noordegraaf bespreekt vervolgens vier mogelijke reacties op het seculariseringsproces.

Vier strategieën

Je kunt je krachtig verzetten tegen de moderne cultuur en er tegen aan gaan om **de samenleving opnieuw te veroveren** voor de traditionele godsdienst en te streven naar een dominerende plaats voor de kerk. Die lijn kiest de Rooms-Katholieke Kerk in landen die grotendeels roomskatholiek zijn. Noordegraaf ziet dit streven ook in fundamentalistische bewegingen en evangelische kringen. En verder in de **zuilvorming** bij orthodoxe protestanten. Noordegraaf is niet zo enthousiast over deze **militante offensiviteit**: je loopt het gevaar jezelf te overschreeuwen en uiterlijke resultaten te boeken zonder innerlijke **kracht**.

Je kunt je ook terugtrekken in het defensief. Je distantieert je van cultuur en samenlevingen wijst die af. Je kiest **voor** isolement en bescherming. Noordegraaf ziet **deze houding** in sommige **evangelische** kringen en in de rechterflank van de **gereformeerde** gezindte. Hij herkent **daarin** bijbelse elementen, maar vindt dat dit **getto-denken** ten onrechte de **samenleving** prijsgeeft. Je staat niet meer met het evangelie op de **Areopagus** van het moderne leven. Bovendien loop je de kans dat het moderne klimaat toch niet **buiten** de poort blijft. **Ook in je eigen subcultuur ben je kind van deze tijd.**

Je kunt kiezen voor de **strategie** van de aanpassing. Je neemt een open houding in tegenover de samenleving en accepteert de moderne cultuur vrijwel volledig. **Inzake** geloof, **prediking** en **kerk** acht je alleen relevant wat moderne en post-

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. EA. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DR. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331242

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Colntre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).
Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijg-
baar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

moderne mensen aanspreekt. De rest geef je prijs. Met *Nico ter Linden* en *Drewermann* pas je de bijbelse traditie aan aan het huidige levensgevoel. Noordegraaf acht het verlangen om in de samenleving van nu verstaan te worden door wie van de Bijbel vervreemd zijn terecht. Maar het eigene en vreemde van het evangelie dreigt opgeofferd te worden aan de eigentijdse **denk**-kaders. Het heil **kan** gaan vermageren tot humaniteit. En ongemerkt **wordt** de secularisatie binnen de **kerken** bevorderd, omdat ten diepste verraad gepleegd wordt **aan** de boodschap.

Een vierde mogelijkheid is *her kiezen van een middenweg*, waarin je zowel recht doet **aan** het 'in de wereld' als **aan** het 'niet van de wereld'. In het *spanningsveld van traditie en modern levensgevoel probeer je recht te doen aan het overgeleverde geloofsgoed en tegelijk te zoeken naar wegen om in te kaken op de situatie van vandaag*. Noordegraaf is van mening dat deze weg van het *onderhandelen* in het licht van evangelie en gereformeerde *traditie* een bijbelse *weg* is, al loop je het risico je uiteindelijk toch aan te passen **aan** de heersende cultuur. De grote vraag is, hoe de kerk in de tijd die we nu beleven het evangelie zo kan brengen, dat het adequaat ingaat op de uitdagingen van deze tijd. En tot zegen van haar *omgeving* kan zijn. **Kan** het **ook** vandaag lukken de **cultuur** te doordringen met het evangelie? Kan ook in onze culturele situatie de heerschappij van Jezus als Heer tot *uitdrukking* komen? De **kerk** zou bescheiden, maar beslist moeten laten zien wat het vandaag betekent je te laten zeggen door het evangelie.

Communicatie tot bekering

Noordegraaf gelooft: God houdt de tijden in zijn hand. Hij weet **ook** vandaag deuren te openen. Het evangelie is ook op deze culturele situatie berekend. Daarom is hij het meest geporteerd voor de vierde

mogelijkheid. Hij wil de (post)moderne Nederlander een eigentijdse Nederlander **zijn**, om hem zo te winnen voor Christus. Dat past wel bij moderne opvattingen over communicatie. **Maar**, vraagt hij zich af, dreig je zo toch niet **tekort** te doen aan de boodschap en haar te verraden? Gaat het niet de kant uit, dat jij en je gesprekspartner samen op zoek gaan naar het verstaan van het evangelie? Dat **kan** dan **zomaar** gaan betekenen, dat we niet uitgaan van de Schrift of de christelijke *traditie*, omdat die a priori gezaghebbend zijn. Maar dat we **in een kritische** dialoog het evangelie in *aanraking* brengen met de vragen van vandaag. En zo samen proberen de waarheid te vinden, in de weg van een dialoog en **consensus**. De religieuze ervaring van de mens van nu bepaalt dan hoe je de Bijbel interpreteert. Uitgangspunt is niet het Woord van de sprekende God, **maar** het denken van de gesecculariseerde **mens**. De **kritische** en beslissende boodschap van het evangelie sneeuwt dan zomaar onder, doordat ze vanuit het hedendaagse moderne beleven wordt *geïnterpreteerd*. Die kant wil Noordegraaf beslist niet uit. Wie zo bezig is, capituleert in feite **voor** het seculiere **denken** van de autonome mens, die weigert te *buigen voor het gezag van Gods Woord*. Het is *goed* om grote **aandacht te hebben voor de mens in het communicatiegebeuren**. En ons voortdurend af te vragen hoe we hem kunnen **bereiken**. Maar **ten** diepste kom je met de *verkondiging van Gods boodschap*. Het evangelie wordt ons gepredikt als een boodschap die vreemd is aan ons natuurlijk **begeren**. Haaks staat op ons **streven** en denken. Een ergernis is voor alle zelfingenomen menselijke wijsheid. De communicatie van de boodschap vraagt om een radicale beslissing. Het uiteindelijke doel is niet te overtuigen, maar *bekering*.

Open kritisch en ontvankelijk

Drs W. Dekker, predikant vorming en toerusting van de Hervormde In-

wendige *Zendingsbond*, sloot zich in een reactie **op** het boek 'Vijf broden en twee vissen' (gepubliceerd in *Kontekstueel van februari 1999*) aan bij de positiekeus van Noordegraaf. De gereformeerde gezindte moet zonder angst de cultuur aanvaarden zoals die is, met zijn gevaren en zijn kansen. Hij vindt **onze** cultuur niet direct méér vijandig ten opzichte van het evangelie dan **welke** andere cultuur ook. Maar we moeten wel beseffen, dat we vandaag echt met een ander *menstype* te maken hebben. En we moeten zoeken naar een weg tussen aanpassing en verzet, steeds weer opnieuw luisterend naar het evangelie. Dat wordt een **soort** middenweg, die van het onderhandelen, een door het evangelie opgeroepen zig-zag *beweging van aantrekken en afstoten van de cultuur*. Graag had **Dekker** gezien, dat Noordegraaf meer expliciet had gekozen voor deze strategie. Zelf heeft hij deze keuze **gemaakt**, maar hij komt velen tegen in eigen achterband die ten diepste kiezen voor het defensief, of op z'n best voor het offensief in plaats **van** voor een open **kritische** en **ontvankelijke houding**.

Interne geloofscrisis

Anderzijds ziet Dekker als het grootste probleem momenteel de *geloofscrisis binnen de gemeente* zelf: Daarom vindt hij allerlei plannen om de gemeente te activeren niet van gevaar ontbloot. Is een *diepte-investering* niet beter? Door de afbraak van het gevestigde christendom en van het hele raam van beleven en denken dat daarbij hoorde, zijn tallozen **stuurloos** geworden. Ze kunnen niet meer op de *traditionele manier* geloven. Of ze **doen** het ogenschijnlijk nog wel, maar bij even dieper doorvragen blijkt, dat er niets meer van klopt. Het *overgeleverde geloofsgoed en de moderne werkelijkheidservaring leven onverbonden naast elkaar*. Daardoor is het overgeleverde geloofsgoed in een sterfhuisconstructie terechtgekomen, want het leven

is altijd sterker dan de leer. Wanneer we **hier** niet echt in investeren, **komen** we onszelf over enkele jaren tegen. Dekker eindigt met de vraag: *kan deze interne geloofscrisis opgelost worden door meer naar buiten te gaan of zou het daardoor nog erger worden?*

Doorleefd eigentijds geloven

Wat Noordegraaf en Dekker naar voren brengen is bijzonder de moeite waard. We hebben al vaker geprobeerd de moderne manier van beleven en denken te peilen en in kaart te brengen. Een goed zicht daarop is belangrijk als we trefzeker over ons geloof willen spreken naar buiten. Zodat onze gesprekspartner begrijpt waar het ons om gaat.

We merken in contacten met buitenstaanders dat zij, ook als ze niet onwelwillend zijn, veel niet begrijpen. Ze denken en voelen heel anders **dan** wat de Bijbel leert. Ze staan daarvoor bepaald niet 'voorgesorteerd'. Soms **zijn** we verbaasd over het onbegrip en de totaal andere benadering **van** de dingen bij buitenstaanders die volkomen vreemd **staan** tegenover het geloof. Op andere **momenten** kunnen we dat prima aanvoelen. Niet alleen omdat ook wij zondaars zijn en we zelf **ook** nog een hele **strijd** te voeren hebben om al onze gedachten en gevoelens onder beslag van Christus te brengen – en te houden. Maar ook omdat *wij zelf even goed onder invloed van de tijdgeest staan. En* daarom onze moeite hebben met punten van ons geloof die toch wel erg tegen onze moderne haren **instrijken**.

Zowel voor het behoud en de groei van ons eigen geloof als voor ons spreken naar buiten lijkt het mij daarom van groot belang, dat we ons sterk bewust zijn van de invloeden van de geest van de tijd. En dat we voor de vragen die daardoor worden opgeroepen samen bij het licht van de **Schrift** een echt passend antwoord zoeken. Een antwoord dat zonder parmantigheid en

zonder **clichématigheid** het overtuigend perspectief laat **zien** dat **alleen** het **kennen** van God kan geven. Wanneer we zelf ons niet makkelijk van die vragen afmaken, maar in een grondig doordenken en doorspreken daarop een antwoord vinden dat een **vertolking** is van wat we in Gods Woord tegenkomen, wordt ons **gereformeerd** geloven en belijden een **doorleefd geloven en belijden**. En dan kunnen we ook naar buiten toe zo spreken, dat duidelijk wordt 'dat het ergens over gaat'. Ik **kan** me daarom ook geheel vinden in het pleidooi **van Dekker** om primair veel te doen **aan** een diepte-investering in deze geest. Die zal zijn uitwerking ook hebben op onze uitstraling in spreken **en** handelen naar buiten.

Penetratie in de moderne cultuur

Daarom spreekt mij de keuze van een strategie *tussen* isolement en **aanpassing** wel aan. Het is de weg waarin je zowel recht doet aan het 'in de wereld' als aan het 'niet van de wereld'. In de woorden van Noordegraaf: In het spanningsveld **van** traditie en **modern levensgevoel probeer je vecht te doen aan het overgeleverde** geloofgoed **en tegelijk te zoeken naar wegen om in te haken op de situatie van** vandaag. Hij noemt dat een 'middenweg' en een weg **van** 'onderhandelen'. Met **name** de laatste term lijkt me niet gelukkig. Bij onderhandelen denk je toch **gauw** aan geven en nemen. Aan een inleveren **van** bepaalde **zaken** over en weer. Maar dat **kan** toch de bedoeling **van** Noordegraaf **niet** zijn, gezien zijn goede woorden over communicatie en verkondiging. Ook de uitdrukking 'zig-zag beweging' van **Dekker** lijkt me **niet** helemaal geslaagd. Mijns inziens kunnen we beter praten over **presentatie** of een **offensieve** opstelling, zoals we dat eerder bij Bost ('**Gereformeerd zijn en blijven**') tegenkwamen. We **bedoelen** dan een opstelling waarin je aan het eigene vasthoudt, maar **tegelijker-**

tijd in **gesprek** wilt blijven **met** de moderne **mens** in je omgeving. Zo'n offensieve opstelling is daarmee **iets anders dan de** massieve houding van militante confrontatie, **die** eigen positie **krachtig** neerzet en verdedigt, **wat** Noordegraaf bedoelt als hij spreekt over offensief zijn. Trefzeker is de typering **penetratie** **die Dekker** gaf in een eerdere publicatie. Ze is verwant aan de confrontatie, maar gaat voorzichtiger en **genueanceerder** te werk. **Ook** van deze opstelling kan gezegd worden dat ze **aan** het eigene vasthoudt, maar daarbij in gesprek of dialoog wil blijven met de moderne mens. Penetratie houdt in, dat je wilt doordringen tot in het hart van de geseculariseerde cultuur. En dat **met** de bedoeling om in confrontatie met het hart van deze cultuur **vanuit** het oude belijden nieuwe antwoorden te formuleren, die in de gegeven situatie hout snijden. Waarom nieuwe antwoorden? Omdat we voor nieuwe uitdagingen komen te staan, waaraan in onze oude antwoorden niet adequaat recht wordt **gedaan**. Bet **gaat** er bij penetratie dus om, dat wij het evangelie in een geseculariseerd **samenleving trefzeker** communiceren. En wel zó, dat het aan de ene kant niet wordt aangepast aan de behoeften **van** de moderne mens. Maar anderzijds toch wel heel duidelijk door deze moderne mens wordt **ervaren** als een boodschap die ergens op slaat. In deze benadering blijkt, dat er geen onoverbrugbare tegenstelling **hoeft** te bestaan tussen modern levensgevoel en **orthodox-traditioneel** geloven. Je kunt recht doen aan de menselijke ervaring **en** hun levensgevoelen toch blijven bij het overgeleverde geloof.'

Eigentijdse verwoording

Voor deze benadering pleit ook wat we lezen in de Dogmatiek van de Zuid-Afrikaan dr. J.A. Heyns. De leden van de **kerk** zijn ook mensen van de wereld, zegt hij. En de eigentijdse problemen van de wereld blijven ook die van de kerk. De

kerk moet immers op de vragen en de **moeten ingaan**, die zij hebben tengevolge van hun **vervlechting** met het – door allerlei factoren ontworpen – sociale **levenspatroon**. Daarvoor moet de **kerk** zijn boodschap in een eigentijds idioom gieten. Om een zo groot mogelijk begrip te scheppen bij de hoorder – al is dit ten **diepste** natuurlijk het **werk** van de Heilige Geest – *moeten de godsdienstige waarheden uitgedrukt worden in begrippen en woorden die ontleend zijn aan de diep menselijk levensrealiteiten van onze tijd*. Zo groeit het geloofsinzicht, dat ons gewone aardse leven niet zonder de levende God is. En dat het de ruimte is waarin het christelijke leven vorm moet krijgen. Dat **geeft** aan de **werkelijkheid die wij wereld** noemen een eigen religieuze betekenis (371-372). **Daarbij moeten** we bijzonder zorgvuldig omgaan met het ons overgeleverde geloof, waarvoor we volgens Judas (:3) tot het uiterste te strijden hebben. En elkaar opscherpen dat we uiteindelijk **ons** toch niet aanpassen aan de heersende cultuur. Het gevaar **bestaat** immers, zoals Van Genderen zegt in de Beknopte Gereformeerde *Dogmatiek* (469), *dat ome heilsverwachting, die als menselijk verschijnsel veranderen kan als wij veranderen, bepalend wordt voor ons vragen naar het heil in Christus*. Men meent dan op een nieuwe manier – een manier die de mensen in hun leefwereld aanspreekt – onder woorden te moeten brengen, waaruit het heil van Jezus in de wereld van vandaag zou kunnen **bestaan**. De betekenis van het heil in Jezus verschuift. Maar dan worden ten diepste de mens en zijn belang middelpunt en uitgangspunt van geloven en denken.

Door-dringing

Dekker signaleert een geloofscrisis binnen de gemeente zelf. Hij constateert dat bij velen in de kerk het overgeleverde geloofsgoed en hun moderne werkelijkheidservaring

onverbonden naast elkaar leven. En ik denk dat dit inderdaad in meerdere of mindere mate het geval is. We leren onze kinderen wat in de Bijbel staat. Op de catechisatie zetten we wat meer systematisch op een rijtje wat ons geloof inhoudt. We gaan **naar de kerk en** luisteren **naar** de preek. Maar is het resultaat niet vaak, dat dit alles een apart element wordt in ons leven, los van de rest? Dreigt het niet een apart laagje te worden dat weinig te **maken** lijkt te hebben met de rest van ons bestaan? Dat **laatste** is het echte leven; wat is uiteindelijk de *werkelijkheidswaarde van al* die woorden over God? Als het zo gaat, is het overgeleverde geloof als een *olielaagje op het water* van ons 'gewone' leven. Het drijft er **bovenop**, maar dringt er niet in door. Het is er niet mee verbonden, het is geen levende werkelijkheid in ons bestaan. En met Dekker moeten we vrezen, dat er een **moment** komt dat het je niets meer zegt en als overbodig overboord gaat.

Het moet anders: **geen olielaagje** dat op het water blijft drijven, maar *limonadesiroop die erin wordt opgelost, zout in de soep, gist in het deeg*. **Geen onverbonden naast elkaar staan, maar** een geheel **doordringen, kleur en smaak geven**, substantieel beheersen. Wanneer ons geloven zo dóór-dringt in ons gehele bestaan, **gaan** we de **dingen met andere ogen zien** en met **een** nieuw hart beleven – niet **ik-gericht**, niet subjectief, niet relativerend, maar vanuit liefde **voor** God, zijn woorden en zijn werk. Dit steeds meer **doordringen** van **ons geloof in ons hele bestaan maakt**, dat we **gaan** denken in andere denkschema's en dat we ons leven **een** nieuwe oriëntatie gaan geven. Dat noemt de Bijbel bekering, een zaak om **dagelijks** hard aan te werken. In een doodmaken van wereldse vormen van denken **en** beleven. En in de groei van een christelijk perspectief op de dingen. Dat vraagt erom dat **we onszelf en elkaar** expliciet bewust maken van die verschillende oriëntaties. En in opvoe-

ding en onderwijs, catechese en prediking ons ten zeerste inspannen om **een** echt passende toerusting te **geven aan kerkleden** van deze tijd om in deze tijd zelf christenen uit één stuk te zijn, christenen voor wie hun geloof vlees en bloed is. En zo ook, zonder woorden of met woorden of met daden, echt te kunnen doordringen tot de moderne **mens die** we ontmoeten.

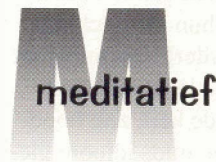
Dat houdt in dat er veel te doen is. Grondige bezinning bij het licht van de Schrift, persoonlijke gezamenlijk. Toegewijde en standvastige inzet om vervuld te worden met grote wijsheid en geestelijk inzicht. Zodat we vrucht **kunnen** dragen in goed werk op allerlei gebied (**Kolossenzen** 1:9-10). En zo ook de **heilsdaden** te verkondigen van God die ons uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht (1 Petrus 2:10). Gods heilige Geest moge ons bezielen en bekwaam maken voor dit werk naar binnen **en** naar buiten.

'W. Dekker, 'Oorzaken van kerkverlating', in: J. van der Graaf en L.A. Koele (red.), *De wereld... bedreiging en uitdaging*, 's-Gravenhage, 1986, pp 86-87.

Zeer verhelderend is ook T. van de Lage-maat, 'Met vensters en deuren - de positie van de Gereformeerde Gezindte in de Nederlandse samenleving', in *Gereformeerden en het gesprek met de cultuur*, Zoetermeer, 1991, vooral pp 58 en 59

Drs. G.J. van Middelkoop is oud-conrector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam en oud-rector van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort.

Tranen

Ze was in tranen, ons dochtertje van twee, en u raadt nooit waarom. Omdat onze oude koelkast de deur uitging. Wij waren blij met de nieuwe aanwinst, zij had verdriet om het verlies. Wat gaat er allemaal in zo'n koppie om? Je weet het niet. Dat kun je maar moeilijk voorspellen, hoe iemand gaat reageren als er iets verdwijnt uit je leven. Of als er iemand verdwijnt, want het gaat natuurlijk over meer dan koelkasten, meer dan dingen. Hoe reageer je als er iemand verdwijnt uit je leven? Hoe reageer je op verlies? Hoe rouw je?

Persoon (1)

Dat kun je moeilijk voorspellen, hoe je reageert als er iemand uit je leven verdwijnt. En toch kun je er bij iedereen een patroon in ontdekken. Dat zeggen de boekjes tenminste. 1. Ontkenning. 2. Woede. 3. Onderhandelen. 4. Depressie. 5. Aanvaarding. Maar zo werkt het niet altijd, niet in het echt, niet bij u en niet bij mij. Wat je ziet is dat mensen rouwen zoals ze zijn. En kijk, dat is ook goed. God heeft je leven vormgegeven, je lichaam, je persoon, helemaal, uniek. Zo bent u, zo ben ik. En zoals je bent, zo is je rouw. Daarom ben je in je verdriet ook niet 'in een fase'. Je bent niet 'in een fase van woede'. Nee, je bent kwaad. Je 'zit' niet 'in een depressie'. Nee, je ervaart aan de lijve (live), hoe machteloos je bent. Zo ben je.

Persoon (2)

God heeft een leven vormgegeven, lichaam, persoon, helemaal, uniek. Er praat er maar een mals jij. Er

lacht er maar een zoals jij. Er loopt er maar een zoals jij. Er is er maar een mals jij. Daarom is het zo leeg als je verdwijnt. Daarom zijn we zo verdrietig en kwaad en machteloos. Daarom hebben we er alles voor over om je weer terug te krijgen: zeg maar wat we moeten doen. Daarom bezweren we elkaar: zeg me, dat het niet zo is. Zelfs Jezus huilde om de leegte die het verlies van zijn vriend Lazarus creëerde. Niets uit iets.

Te ver

Hij was in tranen, onze heer. Maar Hij verloor er zichzelf niet in. Mensen wel. Die kunnen dat, zichzelf kwijtraken in hun verdriet. Buiten jezelf, dat ben je dan. Je praat niet meer zoals je praatte, je lacht niet meer zoals je lachte, je beweegt niet meer zoals je bewoog. Je bent jezelf niet meer. Bij het bijbellezen kwamen we dat laatst tegen, dat je dan te ver kunt gaan. Volgens God. Te ver in je verdriet, je rouw. 'U zult uzelf om een dode geen insnijdingen toebringen, noch het haar boven uw voorhoofd wegscheren'.¹ Het zullen vast occulte praktijken geweest zijn. Maar die man die zichzelf verwondt, die doet wat iedere rouwende een keer doet. Die is aan het onderhandelen. Hij heeft er alles voor over om zijn vriend weer terug te krijgen. Zeg maar wat we moeten doen. En die man die zich-

zelf scheert, die probeert zich ook onzichtbaar te maken: ik ben het niet, een ander is getroffen. Zeg me, dat het niet zo is.

Terecht

Te ver in je verdriet. Rouw, die meer kapot maakt dan je lief is. Meer dan God lief is, en daarom bepaalt Hij een grens. Voorbij die grens ga je kapot. Maar God zegt er bij waar je wel terecht kunt. Bij Hem. Zoals ten man door de woestijn zijn land draagt, zo draagt Hij ons. Wat gaat er allemaal in ons hart om? Hij weet het wel. 'U bent kinderen van de Here, uw God'. Ook in rouw: dat ben je.

¹ Dt. 14:1.

Ds. R. IJbema is predikant van de Gereformeerde Kerk te Wijnjewoude.

De Reformatie

Het eerste nummer van de 75e jaargang
Extra nummers! f 2,50

Bel 0113-215591

W

wandelen met God

Rizpa is de bij-vrouw van Saul. Haar twee kinderen worden opgehangen omdat er bloedschuld rust op Israël. Saul heeft de eed gebroken, waarmee de Gibeonieten zich bestaansrecht onder Israël hadden afgedwongen. Rizpa moet diep doorvoeld hebben waf een moeder doorstaat, die haar zonen verliest in onbegrepen geweld.
Tekstmateriaal: 2 Samuël 21:1-14

Ik heb **geen** moed meer, o God.
Wat valt er nog te zeggen.
De regen valt: **dat** is een teken **van** hoop.
Het schaarse **zaigoed** ontkiemt.
Het **krijgt de kans** om vrucht te zetten. De **dieren** kunnen weer eten.
Regen is leven, voedsel **voor** mens en dier.
De **nood** was hoog gestegen.
Drie jaren **droogte** zaaiden dood **en** verderf.
Een **verschroeide** aarde. Sterfte onder het vee.
Hongerende kinderen, vertwijfelde **mensen**.

Maar **deze** **groeiregen** vraagt **van** mij persoonlijk **een** wel buitengewoon hoge **prijs**.
Hier zit ik nu. Ik zaai niet, ik oogst niet.
Ik jaag **aasvogels** **weg** bij zeven **lijken**. En **twee** daarvan zijn mijn bloedeigen zonen.

Dat is hard, o God.
Er kwam een man in **mijn** leven: Saul.
Ik heb hem bemind: die grote, sterke **man**.
Ik was **maar** een bij-vrouw van

hem. Zo gaat dat **in** Israël. Je bent vrouw, of je bent bij-vrouw. Je hebt rechten, of je hebt **geen** rechten.
Ik had weinig rechten. Maar mijn man, die moedige, tobbende reus, is **goed** voor mij
In liefde heb ik zijn **kinderen** gedragen en gebaard.
En ze bleven **mij** lief Armoni en Mefiboset.

Och, waarom **voedt** een moeder zonen op.
Je leert ze hun taal. **Je** vertelt ze van God. Je droomt over hun toekomst.
Je **wilt zo** graag **via** hen je **kleinkinderen** zien.
En zo worden ze groot. En zonen worden soldaat.
En je **laat** ze **gaan**, **nauwelijks** volwassen, met **pijn** in je hart.
Hoeveel moeders kennen **dat** verscheurende verdriet, als het **bericht** komt: uw zoon keert **niet** weer.
Hoeveel moeders treuren er niet bij het graf van een omgekomen kind.

O God: wij, moeders, wij weten dat **dat zo gaat**.
Er is geen vrede op deze aarde. We hebben **allemaal** deel aan de strijd.
Wij weten niet anders: wij baren

om te offeren, ons leven is offeren. En toch voelen **we** ons machteloos.
Maar wij kunnen niet anders: een **man** **beminnen**, nieuw leven dragen, het zogen **en** grootbrengen.

Ik kan begrijpen, o God, dat U boos bent op Saul.
Hij brak de eed, waardoor de inwoners van Gibeon **levensruimte** ontvingen binnen Israël.
Hoe kan **mijn** man, in zijn **onbere-deneerde** ijver, gemeend hebben u een **welgeval**len te doen met een zuiveringsactie? Heeft hij **werkelijk** **gedacht**, dat **hij** God aan zijn zijde **had**? Of was het alleen **maar** een **daad van mannendwaasheid**: het **(on)recht** van de **sterkste**?
Ik **kan ook** begrijpen dat u het **breken** van die eed straft. **De e d** was immers in **uw** naam gezworen. De hongersnood, **we** hebben die aan onszelf te **danken**.

Maar is de bloedwraak het gepaste antwoord op **Sauls** **bloedschuld**? Eist U, o God, het bloed van mijn kinderen? Enkel en alben **omdat** **Saul** ze heeft **verwekt**?
Kijk, dat de Gibeonieten hun leven opeisen: zelfs dat **kan** ik volgen. Zeven levens voor het **breken** van de eed.
Nietwaar, hoeveel **heidens** denken zal er **nog in** hen zijn: **angst** voor het noodlot, magie misschien, de vrees voor een **grillige** God.
Maar dat U het toelaat dat zij zeven mannen terechtstellen in uw naam, daarmee kom ik niet klaar.

En toch is uw hand erin, o God. Ik zit hier nu. Ik zit **op** het **kleed**, **dat ik heb** uitgespreid: een ruwe **gebedsmantel**, **neergelegd** op **m** vloekplek.
Ik laat dieren niet toe de lijken te

schenden.

Ik heb het recht niet **hun** lichamen te begraven.

Zij zijn immers een vloek: een te-**ken** van verwerping.

Hun offer moet uw ontferming los-maken.

Kunt U zich voorstellen, **mijn** God, dat dat mij door merg en been gaat?

Want waarom regent het nu!

Laat U het regenen omdat uw woe-**de** is gestild?

Komt het op deze manier in orde tussen U en uw volk?

Bent U tevreden met zeven lijken, die wegteren aan zeven galgen?

Moet er een vloekplek op deze aar-**de zijn**, om uw toorn te stillen.

En kunt U alleen dan weer verder met uw volk?

Het regent.

En regen is leven, voor **mens** en dier.

Is er **ook** leven, mijn God, door het zaad dat Saul zaaide op mijn akker?

Werkt uw ontferming door de vloekdood van mijn kinderen?

Of **kan** ik **de taal** van **uw** tekens niet **begrijpen**.

Geef toch vrede, o God.

Al is het de vrede van het graf.

En breng mijn ziel tot **rust**. Mijn ziel, die het onbegrepene niet grij-
pen kan.

*Ds. H. Folkers is predikant van de
Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Oost.*

HET 'KONINKLIJK PERSPECTIEF' VAN JOHANNES OECOLAMPADIUS

Opnieuw heeft **T.D. Bouma** ons verrast met een historische studie over de **begintijd** van de reformatie van de 16e eeuw. Deze keer is zijn onderzoek uitgegaan naar de onder ons **niet** al te bekende **figuur** van de Baselse hervormer Johannes *Oecolampadius* (1482-1531).

In 12 hoofdstukken passeert een reeks thema's **de revue**, waarin de achtergronden scholing van *Oecolampadius* beschreven worden, en vooral zijn grote voorbeelden uit de **kerkgeschiedenis**: de Griekse **kerk-vaders** **Gregorius** van Nazianze en **Chrysostomos** (met name diens preken). Verder de relatie van *Oecolampadius* tot die tijdgenoten die **ook** beïnvloed waren door het **evangelisme** en de devotie van de 'voorlopers' van de kerkhervorming.

Eens temeer blijkt dat de reformatie geen werkelijke breuk in de **kerkge-schiedenis** is geweest, maar een voortbouwen op de goede leer die bewaard was gebleven in de gewel-
ven van de katholieke **kerk**.

Een belangrijk aspect in *Oecolampadius*' ontwikkeling naar de reformatie was de zich wijzigende visie op de sacramenten, waarin ook de bekende *Avondmaalsbrief* van de Hollander **Cornelis Hoen** een belangrijke rol speelt (zoals ook heel sterk blijkt bij **Zwingli**). De Baselse hervormer is ook **van** belang inzake een van de **wezenlijke** aspecten van de reformatie: het preken in de taal van het volk. Daarin is *Oecolampadius* **een** voortrekker geweest. Zo ook heeft **hij** **ruim** baan gemaakt voor het koningschap van Jezus Christus – koninklijke perspectie-
ven geopend.

Het was niet de bedoeling van Bouma om een volledige **biografie** van Johannes *Oecolampadius* te **schrij-ven**, maar meer om na zijn eerdere

H. Veldman

Bboekbespreking

studies over de **voor-reformatori-sche** tijd het terrein van de invloed van het evangelisme (**m.n.** van iemand als Faber **Stapulensis** uit **Frankrijk**) te onderzoeken. Daarin is hij nu in **zoverre** geslaagd dat dit boek het derde deel is van zijn reeks over deze **kerkhistorisch** belangwekkende thematiek. En daarmee **willen** de auteur graag gelukwensen!

Met enige spanning wachten we af of **de schrijver** nog eens een volledige biografie van de Baselse hervormer gaat publiceren. Er is door hem al veel vooronderzoek ge-pleegd, tot in **Basel** toe.

Intussen wensen we dit **werk** in handen van allen die de geschiedenis van de reformatie beter willen leren kennen. Voor een evenwichtige **kijk** daarop is kennis van *Oecolampadius* onontbeerlijk.

N.a.v.: T.D. Bouma, B.S., *Koninklijk perspectief geboden. Teruggevonden bijbelse vroomheid door Johannes Oecolampadius ingezet als wegwijzer voor reformatie*. Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld 1998. ISBN 90 5560 142 X. Ingehaaid, 106 bladzijden; prijs f 34,75.

Een Poolse edelman actief voor de reformatie in Europa – een introductie 1

Het dienen van God betekent in de regel veel activiteit. Iedere gelovige **ral dagelijks** actief zijn in geestelijke zin, bijvoorbeeld in **bijbellezing**, meditatie en **gebed**. Maar er kunnen momenten **aanbreken** dat er ook lichamelijke activiteit wordt **gevraagd én gegeven**. **zendingen** zijn vandaag waarschijnlijk wel de meest klassieke voorbeelden van mensen **die duizenden kilometers onderweg zijn in de directe dienst aan de uitbreiding van Gods koninkrijk**. In de historie van de **76a eeuw** komen we regelmatig de bekende hervormers Luther, Zwingli en Calvijn tegen **die ook veel actie, veel reizen hebben ondernomen in de dienst van Gods kerk**. Van deze drie reformatoren is Luther echter zijn land nooit uit geweest, heeft Zwingli zich een enkele maal naar Noord-Italië en Duitsland begeven en is Calvijn wel de grootste 'zwerver' geweest die ooit rondtrok door Frankrijk, Italië, Duitsland en Zwitserland. Daar kreeg hij met een onderbreking van enkele jaren een vast domicilie Genève. Nog slechts enkele reizen zal hij maken. Maar ook in Genève is hij **heel** actief: we hebben te bedenken dat Calvijn via een uitvoerige briefwisseling **zeer nauw betrokken was én bleef bij de meeste reformatische ontwikkelingen in alle delen van Europa**. Om er zo goed en zo veel mogelijk bijbels-gefundeerde leiding aan te geven. Maar wat is er in dezen te zeggen van die Poolse baron, **Johannes a Lasco** – ook wel **Jan Laski** geheten? We proberen hem in zijn 500e herdenkingsjaar eens uit de schaduwen van de andere hervormers te halen en zijn eigen activiteiten voor de kerken van de reformatie in het licht te stellen.

Europese gerichtheid bij A Lasco

Het aantal kilometers, beter misschien het aantal mijlen of dagreizen (om in de sfeer van de 16e eeuw te blijven), dat de Poolse edelman en reformator Johannes a Lasco heeft afgelegd is nog veel groter geweest dan van de eerder genoemden. Ook als we die reizen niet meetellen die meer bedoeld waren voor zijn eigen universitaire vorming en voor diplomatieke diensten voor zijn vaderland. Dan nog! We zullen deze Pool namelijk tegenkomen op bijna alle hoofdwegen van het Habsburgse rijk (dus wat nu Oostenrijk heet en Hongarije, Tsjechië, Slowakije en Duitsland), en verder in Zwitserland, Italië, Frankrijk, Engeland, Denemarken, de zuidelijke en noordelijke Nederlanden (feitelijk ook deel uitmakend van het machtsgebied van de Habsburgers). Heel midden- en west-Europa zijn door hem bereisd.

En wanneer we zo nu en dan ook nog eens wat nauwkeuriger inzoomen in de Europese regio's waar A Lasco zich (meestal in dienst van de kerk) bevond, dan treffen we hem achtereenvolgens aan in bijzonder interessante cultuurcentra zoals in Bologna en Basel, in Zürich en Parijs, in Leuven en via Aduard in Emden. Maar daarna gaat het nog verder: er volgen enkele jaren Londen en dan komt hij via Denemarken en noordduitse steden weer terug in Emden, om daarna naar Frankfurt am Main en Stuttgart te reizen. Tenslotte aanvaardt A Lasco de terugreis naar zijn Poolse vaderland. En dan schetsen we hier enkel nog maar de hoofdroute (zonder zijwegen) die

we in het 16e-eeuwse Europa **kun-**
nen traceren. Maar we zullen deze
bijzondere Pool eerst eens nader
moeten leren kennen. Wie is hij en
wat bezielt **hem**?

Op de grens van humanisme en reformatie

Johannes a Lasco, geboren in 1499
in een hoogadellijke familie, groeit
op in een vroom rooms-katholiek
gezin, **samen** met twee broers en
vier **zussen**. De geboorteplaats Laski
ligt zo'n 175 km **ten** zuidwesten
van de **huidige** Poolse hoofdstad
Warschau, op 35 km van de indus-
triestad Lodz (toen niet meer dan
een gehucht), dichtbij de (tegen-
woordige) snelweg van en naar
Tsjechië en Slowakije. Een **streek**
van heuvels, bossen en landerijen.
Een oom, ook Johannes a Lasco ge-
heten, is aartsbisschop van Gnesen
(nu Gniezno) en ontpopt zich in de
volgende **jaren** als een **bescherm-**
heer van zijn naamgenoot en jonge
neef. Daardoor **én** doordat de jonge
Johannes een scherp intellect bezit,
gaat voor de jonge Łaski, na een
eerste **degelijke** opleiding in het
zuidpoolse Krakau, de deur naar
Europa al vroeg open. De eerste
studiereizen worden ondernomen
naar Italië. Terwijl oom Johannes
op het 5e **Lateraanse** concilie de re-
formatie-gedachte steunt en in de
kringen van de paus voor de belan-
gen van de Poolse kerk opkomt,
krijgt de jonge Johannes met zijn
broers (Hieronymus en Stanislaus)
de gelegenheid om aan de beroem-
de universiteit van Bologna het can-
onieke recht te studeren. Een **rijk**
en weelderig leven **hebben** de ge-
broeders Łaski daar gehad. Ze ne-
men de gewoonte aan om telkens
om de **andere** dag met **elkaar** in het
Latijn en het **Italiaans** te spreken,
alsof hun **Poolse** taal even niets
meer voorstelt. **Van** bijzondere aan-
dacht voor het **humanisme** is offici-
eel nog weinig te merken, in Bolog-
na wordt het recht op ouderwetse
manier onderwezen. Buiten de col-
legezalen is er wel toenemende in-
teresse in de thema's die o.a. door

Desiderius Erasmus aan de orde
zijn gesteld. Men merkt er bij de
Łaski's nog weinig **van**, of het moet
al zijn dat men Erasmus' **editie** van
het Nieuwe Testament in het Grieks
gaat lezen. De jongelui hebben eer-
der een grote belangstelling voor
muziek.

De weg van Johannes naar een ker-
kelijke functie is feitelijk al gepla-
veid: hij krijgt (nog tijdens zijn ver-
blijf in Bologna) een aantal preben-
den (= inkomsten uit geestelijke
ambten) en wordt in 1521 tot pries-
ter gewijd. Hij wordt **dienstdoend**
diaken aan de Hoofdkerk van Gne-
sen.

1521: het is het jaar **waarvan** be-
kend is dat Luther de banbul van de
paus heeft verbrand en dus een weg
kiest dwars tegen Rome in. Van dit
soort zaken wil men in het nog
roomse Polen niets weten. De in-
voer van Duitse lectuur wordt
streng gecontroleerd; **hervormings-**
geschriften zijn verboden waar!
Toch **durt** het niet zo lang meer of
Johannes komt in reformatorisch
vaarwater. Hij maakt **(met** zijn
broers) weer een reis naar het Wes-
ten. In 1523 moet hij met een van
zijn broers in **Brussel** (**en** Leuven)
zijn geweest, om vandaar naar Zil-
rich en **Basel** door te reizen. We
kijken even in Zürich: daar **was** in
1523 de zaak van de kerkhervor-
ming door Zwingli op **een** beslis-
sende keus uitgelopen voor de vrij-
heid van het Evangelie tegenover
de dwang inzake spijzen en celi-
baat. Het kan niet anders dan dat A
Lasco daarover met Zwingli heeft
gesproken. Maar de **bronnen** geven
geen eenduidige **informatie**. We
mogen aannemen dat een keus voor
de **reformatie** dus nog niet aan de
orde is geweest bij Johannes. Wel
een toenemende belangstelling voor
de **kritiek** op de roomse kerk.
Waarschijnlijk is hij met zijn broers
wel een tijdlang in **Basel** bij Eras-
mus geweest, volgens bepaalde be-
richten zijn ze daar zelfs vriend aan
(in) huis geweest. Ook hebben ze er
contact gehad met de **reformato-**
risch gezinde Johannes Oecolampa-
dius. **Later** ook met Guillaume Fa-

rel, de felle prediker van de Zwit-
sers-Franse reformatie.
Erasmus heeft in die tijd een gun-
stig oordeel over de broers Łaski.
Dit blijkt uit zijn brieven.

Met zijn drieën reizen de Łaski's
naar **Frankrijk**, waar **men** met re-
form-gezinden (Faber Stapulensis,
bisschop Briçonnet van Meaux en
prinses Margaretha van Valois) in
aanraking komt, hetzij van aange-
zicht tot aangezicht, hetzij via hun
geschriften en pamfletten. Later
vertrekken de Poolse broers weer
naar **Basel**, 1525. Deze stad is een
bruisende **bron** van **christen-huma-**
nistisch elan. De figuur van Eras-
mus domineert daar eerst sterk, tot-
dat in later jaren de reformatie on-
der leiding van Oecolampadius de
overhand krijgt. Maar als **dát** plaats
vindt, is de relatie tussen Erasmus
en Johannes a Lasco enorm ver-
sterkt en verdiept. Ze is zelfs zo
sterk geworden dat Erasmus beslo-
ten heeft in te gaan op het voorstel
– nu al – zijn complete bibliotheek
te verkopen aan de jonge Pool, on-
der **voorwaarde** dat de nieuwe eige-
naar aan de oude het **vruchtgebruik**
geeft tot aan zijn dood. Op 20 juni
1525 vindt de **officiële** verkoop
plaats; Johannes a Lasco betaalt de
'prins der humanisten' alvast de
helft van de verkoopsom. nl. 400
goudguldens (volgens bepaalde in-
schattingen een kapitaal waarvoor
een **hoogleraar** aan een goede uni-
versiteit toen een jaar lang moest
werken).

In oktober 1525 reist Johannes a
Lasco via Venetië terug naar Polen.
Krakau wordt zijn woon- en werk-
plaats.

Zuiveringseed

Intussen is Johannes een verdacht
figuur in Polen. Iemand die met m-
veel halve en hele ketters in contact
heeft gestaan moet zelf wel van
heel **goed** katholieke huize **zijn** om
niet ook besmet te raken. Om hem
te testen wordt van Johannes een
zuiveringseed verlangd, ten over-
staan van de hoogste kerkelijke au-

toriteiten van Polen. De tekst ervan luidt als volgt:

"Ik, **Johannes a Lasco** meende, (toen ik te **weten** was gekomen, dat ik op leugenachtige **gronden** door mijn afgunstige mededingers hier was bespottelijk **ge-maakt**, alsof ik schuldig zou zijn aan het aanhangen van enige verdachte leerstellingen, die ook **vreemd** zouden **zijn** aan de leer **van** de heilige **katholieke en apostolische Roomse kerk**) dat het nodig was, dat ik **deze mijn** belijdenis **zou** doen, aldus: Dat ik vele geschriften van **velen** met Apostolische **bewilliging** gelezen heb, ook van hen, die van de eenheid **van** de Roomse **kerk** afweken, belijd ik; nooit echter heb ik enige mening van hen aangehangen, noch enige **leerstelling** van hen willens en wetens omhelsd, **waarvan** ik in het bijzonder wist, dat die **streed** met de leer van de **heilige katholieke en apostolische Roomse kerk**; en indien ik misschien ergens onvoorzichtig-mals wij **mensen** zijn – gestruikeld ben of in enige dwaling ben **vervallen** – wat vele dikwijls geleerde en ook vrome mensen overkomt – dan herroep ik dat openlijk **en uitdrukkelijk** en ik belijd openhartig, dat ik geen **secten en** leerstellingen wil aanhangen, die op enigerlei wijze **vreemd zouden zijn** aan de eenheid van de heilige katholieke **en apostolische Roomse kerk en** haar instellingen, en dat voorzeker dat alleen wil omhelzen, dat door de heilige, katholieke en apostolische Roomse kerk ontvangen en geaprobeerde is, en ik zal aan haar heilige stoel gehoorzamen zolang ik leef en aan mijn wettige prelaten en bisschoppen hiertoe aangewezen, in alles wat geoorloofd en eerbaar is, en zo zweer ik, zo waarlijk helpe mij God en de heilige **Evangelien** Gods."

[Anno 1526 ?] Johannes a Lasco, met eigen hand."

Hoewel er onzekerheid is over de datering **van** dit document, nemen

we aan dat het in 1526 is opgesteld en niet vele jaren later (bijv. in 1541, zoals sommige auteurs willen), toen A Lasco reeds was overgegaan tot de **reformatie**. Het geheel **van** deze eed doet nog echt trouw rooms-katholiek aan.

Afscheid van de Roomse Kerk en tevens van Polen

Twee momenten uit de jaren '30 vragen kort onze aandacht. Het eerste betreft het overlijden van oom Johannes a Lasco, in 1531. Kort voor **zijn** dood had hij als primaat: **van** Polen nog gezorgd voor de benoeming van zijn neef tot proost van Gnesen en Leczyc. Maar de banden met Polen werden er niet sterker op. Diplomatieke reizen naar Hongarije (die weinig of **geen** succes opleveren), maar vooral ook

Johannes a Lasco

diepgaande studies over de kerkelijke dogma's en **een** steeds groter **verdriet** over het verval van de kerk deden Johannes a Lasco meer en **meer** openstaan voor de invloeden **van** de **reformatoren**. Niet zozeer met Luther, maar met **Philippus Melanchthon** staat hij in nauw contact. In dit verband is het vermeldenswaard dat A Lasco in de **Avondmaalsstrijd** tussen **Zwingli** en Luther meer neigt tot de Zwijliaanse inzichten (die deels ook

door Bucser en **Oecolampadius** werden gedeeld), **welke intussen** na het overlijden van **Zwingli** (1531) door **Heinrich Bullinger** in genuanceerder **vorm** worden uitgedragen.

Het tweede moment is de dood van Erasmus in de **zomer** van 1536. Johannes a **Lasco** wordt dan de rechtmatige eigenaar van de bibliotheek **van** de grote humanist, na nog een aanvullende betaling van 150 goudguldens gedaan te hebben. Een jaar later bevinden veel kostbare folianten van wijlen **Erasmus** zich in Krakau. Een deel vergezelt Johannes op zijn reuen.

Maar de meest ingrijpende gebeurtenis staat er nu aan te **komen**. De breuk met de Roomse Kerk. De **man** die het (naar de **mens** gesproken) tot primaat van **Polen** zal **kunnen** brengen (ware het niet dat de afgunst en het wantrouwen tegen hem groeiende was!), **die** tevens rijk begiftigd is met financieel voordelige functies in allerlei kerkelijke en politieke kringen, hij laat ze voor wat ze zijn. Geen aanbod van **weke rooms-poolse** kwaliteit ook kan hem nog boeien. In 1538 maakt hij – ergens in het Duitse land – zijn keus voor de **reformatie!** In een brief aan **Bullinger** in Zürich schrijft hij later, als hij in de kerk van Emden werkzaam is geworden, de volgende bekentenis:

"In het kort, om ook bij u de **wel-daad** en de kracht van **Christus** de Beer **jegens** mij openlijk bekend te **maken**, ik **was** voorheen een vermaard **Farizeeër**, met vele titels versierd, met vele **en** **aanzienlijke** prebenden **van** kindsbeen af tot heden **voortreffelijk** overladen, **meer** thans, nadat ik al deze voordelen uit eigen beweging door de genade Gods heb prijsgegeven, nadat ik mijn vaderland en vrienden heb vaarwel gezegd, omdat ik **zag**, dat ik onder hen niet op Christelijke wijze kon leven, ben ik, onder vreemden een arme slaaf van mijn **arme** voor mij **gekruisigde** **Iher** **Christus**, nog slechts kort geleden hier aangesteld als dienaar der kerken om de Evangelische leer te ver-

kondigen, overeenkomstig de wil van Hem, die mij door **Zijn** barmhartigheid uit de stal der Farizeeërs tot Zijn kudde geroepen heeft. Hier hebt ge mijn verantwoording, ik zal nu **de uwe** zijn, wil mij in uw vriendschap opnemen en laat mij voortaan uw broeder zijn." (14 maart 1544)

Gevolgen

Intussen is één vriendenrelatie steeds sterker geworden: die met Albertus Rizaëus Hardenberg, een 10 jaar jongere theoloog die sinds 1530 in Leuven studeert op kosten van het Bernardijner klooster Aduard, waar hij voorbestemd is om de leiding over te nemen als professor in de katholieke leer. Beide mannen hebben elkaar waarschijnlijk voor het eerst ontmoet in Frankfurt am Main, maar samen reizen ze, na verrijkt te zijn met reformatorische inzichten, naar de zuidnederlandse universiteit van Leuven. Daar belandt Hardenberg echter in het gevang wegens verkondiging van ketterijen in Zwinge-

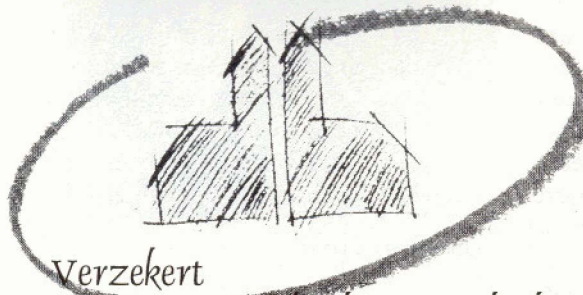
liaanse geest. Dit was binnenskamers gebeurd in zoiets als een huisgemeente, in een 'conventiculum'. Het is bepaald niet ondenkbaar dat hier van invloed van A Lasco sprake is geweest. Hardenberg weet zich gelukkig uit zijn benauwde positie vrij te kopen en vindt zijn toevlucht in het Aduarder klooster. Hier gaat hij onverdroten voort met de uitleg van de Psalmen aan de monniken, de verkondiging van Christus aan het volk en de hulp aan de onderdrukte boeren. Intussen is Johannes a Lasco – via Aduard? – naar het Oostfriese Emden uitgeweken. Hij is intussen getrouwd, maar de bronnen vermelden niet de volledige naam van de bruid. Haar voornaam was Barbera, een vrouw van zuidnederlandse origine (naar we mogen aannemen). Intussen is dit huwelijk ook een formeel bewijs van Laski's breuk met Rome.

Een groot aantal leden van de Leuvense huisgemeente is in die jaren gevangen genomen en ter dood gebracht: in 1543 wordt een ketterproces gevoerd tegen 21 leken en 2

geestelijken. Hun straf wordt de doodstraf – twee vrouwen worden zelfs levend begraven! A Lasco maakt vanuit Emden eerst nog een korte reis naar zijn familie in Polen, waar een van zijn rooms gebleven broers dodelijk ziek is. Hij schrijft in die tijd ook een heldere belijdenisbrief aan de hervormingsgezinde bisschop Lucas de Gorca, waarin hij Christus prijst 'Die Zich over hem ontfermd heeft en uit de duisternis heeft geroepen tot het licht van Zijn kennis en uit de Babylonische gevangenschap tot de zalige vrijheid van het Evangelie'. Deze brief wordt vele malen vermenigvuldigd en in Polen rondgezonden.

Drs. H. Veldman is docent geschiedenis aan het Gomar College in Groningen.

donatus

Verzekert
van Auonomaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1825 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

VERANDERT KENNIS VAN DE ERFELIJKHEID ONZE KIJK OP ONSZELF?

G. Glas

Rond het jaar 2003 zal het zogenaamde **Humane** Genoom Project zijn voltooid. Het gaat hier om een van de grootste **onderzoeksprojecten** van onze tijd: de ontrafeling van de genetische code c.q. de erfelijke eigenschappen van de mens. Dit onderzoek is grootschalig en zeer kostbaar. Belangrijker nog is de vraag of dit onderzoek onze kijk op ziekte en gezondheid en daarachter onze visie op de mens zal veranderen.

Van ziekenzorg naar individueel gezondheidsmanagement

Tot voor kort gold voor de geneeskunde wat vanaf de Oudheid al hoog in haar vaandel geschreven stond, namelijk dat zij zich richt op genezing van ziekte en op verlichting van lijden. In onze tijd **kant** daar een ander element bij. Geneeskunde wordt steeds meer anticiperende geneeskunde. Ze **loopt** vooruit op de mogelijkheid dat men ziek zou kunnen worden; ze **heeft** aandacht voor de omstandigheden waaronder dat zou kunnen gebeuren. Geneeskunde wordt, anders gezegd, steeds meer voorspellend van karakter. De moderne arts houdt zich toenemend bezig met het inschatten **van** risico's. Hij of zij probeert die risico's zo goed als **mogelijk** in te schatten en treft naar vermogen de maatregelen die nodig zijn om het risico van ziekte zo klein mogelijk te maken.

Voor de geneeskunde van de toekomst betekent dit dat het toenemend zal gaan over **ziekte**risico's en minder over feitelijke ziekte. Natuurlijk, ziekten zullen er ook dan zijn, net als de taak ziekten zo goed als mogelijk te genezen. Toch

zal het gesprek in de spreekkamer veranderen. Als **de** tekenen niet **bedriegen**, is dit proces al gaande. De mondige en **geïnformeerde** patiënt heeft zelf al een idee wat er aan de hand is. **Sommigen** komen met het artikel in de krant of de tekst van internet in de hand de spreekkamer binnen. Mensen weten vaak al van het bestaan van allerlei risico's af. De dokter is er om iets te zeggen over de mate waarin die risico's aanwezig zijn. Het consult gaat over maatregelen om die risico's zo goed mogelijk af te dekken.

Erfelijkheid en erfelijkheidsadvisering

Erfelijke factoren vormen, zoals bekend, een belangrijk risico als het gaat om ziekte. Erfelijke factoren bepalen niet alleen onze huidskleur, lengte en temperament. Ze hebben ook voorspellende betekenis als het gaat om kanker, stofwisselingsziekten, allergieën en psychiatrische aandoeningen. Sinds kort weten we ook dat erfelijke factoren invloed hebben op de manier waarop we op allerlei medicamenten reageren. Nu is het nog zo dat mensen averechts kunnen reageren op een bepaald geneesmiddel. In de toekomst zal het mogelijk zijn om dergelijke reacties beter te voorspellen.

Dat alles roept natuurlijk de vraag op of al die kennis ook nodig is, of we er gelukkiger door worden, of beter in staat ons leven te leven. We weten steeds meer, ook van alle ongeluk dat ons kan overkomen. Allerlei onheil en pech krijgen we steeds beter in de greep. Maar tegelijk gaan **we** met al dat onheil en al die mogelijke pech **ook** steeds meer rekening houden. Een bekend Amerikaans ethicus

sprak ruim tien jaar geleden al van 'de paradox van de gezondheid'. Objectief worden we steeds gezonder, we voelen **ons** echter steeds ongezonder. Paradoxaal, maar ongetwijfeld juist.

Wat we vandaag **beleven** is vermoedelijk nog slechts een peulenschil vergeleken met wat de toekomst **ons** zal brengen. Dan **denk** ik in het bijzonder aan kennis over erfelijke eigenschappen. Stel eens voor dat men drager is **van** een erfelijke eigenschap die nakomelingen een verhoogde kans geeft op het krijgen van een ernstige, maar niet direct dodelijke ziekte – zeg, een ziekte die zich in de vroege volwassenheid openbaart, waarvan men in het algemeen duidelijk hinder ondervindt en die het leven **gemiddeld** met tien jaar verkort. Wat te doen als de nakomeling een kans **van** 50% op de ziekte heeft, of van 25%, of **zelfs** van 10%?

Risico's hadden in de geneeskunde tot nu toe vooral **betrekking** op het eigen leven. Wie een aanleg tot overgewicht heeft en veel rookt, weet dat de kans op hart- en vaatziekten toeneemt. Het gaat **heer** om een risico dat men zelf neemt, of waarvoor men de ogen sluit. Het beroerde van kennis over erfelijke eigenschappen is, dat die **kennis** (tevens) uiterst relevant is voor het leven van een ander, in principe zelfs een hele keten van anderen. Erfelijke eigenschappen zijn niet meer iets waarmee je nu eenmaal geboren wordt. Ze worden je om zo te zeggen **aangedaan**, **namelijk** door de biologische ouders. Wie in de toekomst een **kind** met een erfelijk bepaalde ziekte of handicap **krijgt**, zal niet meer kunnen zeggen dat hij of zij dit kind 'gekregen' heeft. Bij of zij heeft er voor gekozen; of had

in elk geval de mogelijkheid om te **kiezen**. Natuurlijk zal er in de **praktijk** ook in de toekomst geen sprake zijn van een totale beheersbaarheid, zelfs niet bij een volledig kunstmatige bevruchting en innesteling. Maar de **beheersingstendens** is er wel, onmiskenbaar. Toenemend wordt de ouder verantwoordelijk gesteld voor de (erfelijke) ziekte of handicap **van** het kind. In de praktijk blijkt nu al dat mensen zich niet alleen laten screenen vanwege mogelijke erfelijke aandoeningen bij het kind, maar ook om te voorkomen dat **men** later spijt zal krijgen dat **men** zich niet in een eerder stadium heeft laten testen. Ik noem als voorbeeld een vrouw van 30 jaar met in de familie een kind met het syndroom van Down. Zij laat zich testen om later geen spijt te hebben dat ze zich vroeg in de zwangerschap niet heeft laten testen. Men kan spijt hebben dat men iets had **kunnen** weten en dan een keuze had **kunnen** maken.

Hoe verandert kennis van de erfelijkheid de kijk op onszelf

Zoals zo vaak zitten de **gevairen** van deze ontwikkelingen niet in de eerste plaats in die **ontwikkelingen** op zich, c.q. in de kennis, of in de technieken, of in de mogelijkheden om in te grijpen. Gevairen schuilen meer in de combinatie **van** genoemde **ontwikkelingen** met **een** bepaalde visie op de **mensen** en op de werkelijkheid. De voorspellende geneeskunde blijkt naadloos aan te sluiten bij de gedachte dat het bestaan maakbaar is en dat mensen mondig individuen zijn, die hun leven rationeel in beheer dienen te **nemen**. Andere visies op de mens passen hier niet goed bij, bijvoorbeeld visies die uitgaan van het belang van het delen van waarden in een gemeenschap van mensen, of visies die nadruk leggen op de betekenis van de zorgende, esthetische, emotionele en religieuze **kwaliteiten** van het bestaan. Belangrijke

verschillen in mensvisie zijn er ook als het gaat om de manier waarop wordt omgegaan met het lijden. In de activistische en op zelfrealisatie gerichte benadering past het lijden niet. Wie met veel leed te kampen heeft **en** het onderspit dreigt te delven, is een 'looser'.

De huidige **ontwikkelingen** in het erfelijkheidsonderzoek werken deze op beheersing gerichte mensvisie en **levensstijl** in de hand, juist omdat die visie en die levensstijl zo goed aansluiten bij de suggestie die van al dit onderzoek uitgaat, namelijk dat erfelijk bepaald leed te vermijden is. Wie **zichzelf** toch dit leed bezorgt, heeft in deze visie de boot gemist. Vertaald naar de **maatschappij** als geheel betekent dit dat het moeilijker **zal** worden om zich solidair te **tonen** met hen die onder een erfelijke aandoening gebukt gaan. Men kan daarbij denken aan de toegang tot verzekeringen en sociale uitkeringen, aan het niveau van allerlei voorzieningen (onderwijs, werkgelegenheid, aanpassingen voor gehandicapten), **maar** ook aan de bejegening in openbare ruimtes. Toenemende kennis en mogelijkheden om in te grijpen in het erfelijk materiaal zetten de maatschappelijke solidariteit onder **druk**. Ziekte en leed hoeft men immers niet meer te accepteren.

Naar een geloofwaardig alternatief

Het is niet gemakkelijk **concreet** een weg te vinden temidden van al deze **ontwikkelingen**. Het belangrijkste is naar **mijn** overtuiging de geestelijke achtergrond van genoemde **ontwikkelingen** steeds weer te peilen **en** vanuit een eigen, christelijke levenshouding tegemoet te treden. Een massieve afwijzing **van** alle mogelijkheden die de medische **technologie** oplevert, is onvruchtbaar, eenzijdig en in de praktijk ook onhoudbaar. **Meehobelen met** de karavaan is een grote verleiding, maar leidt gemakkelijk tot stille secularisatie en geestelijke

dorheid en passiviteit.

Nieuwe **ontwikkelingen** zullen per geval bekeken moeten worden, waarbij toch steeds **ook** het grotere kader – van het **maakbaarheids-** en **beheersingsdenken** – in het oog wordt gehouden. Genetische screening met het oog op een **circumscript** en evident risico bij een **van** de ouders **kan** aldus heel goed te verdedigen zijn, uitsluiting van ieder risico middels een **omvatten-**de en kostbare screening **kan** uitdrukking zijn **van** een activistische **levensinstelling**.

Belangrijk is om dit ook in de praktijk te laten zien. Er is een **grote** behoefte aan christen-verpleegkundigen en **christen-artsen** die in de praktijk laten zien dat ook in hun **meest** hulpbehoevende en **onluister-**de staat mensen zorg verdienen en een bejegening op het hoogste niveau; **mensen** die **laten** zien dat professionaliteit niet hetzelfde is als **koele** distantie, maar gedragen mag worden door een toon van de liefde **en** ontferming; professionals die tonen dat machteloosheid (**mee**)gedragen **mag** worden en niet hoeft te worden beantwoord met **onverschilligheid** of dadendrang. Er is behoefte aan een **christelijke** gemeenschap die zichtbaar maakt dat mens-zijn meer is dan het vervullen van het individuele levensproject; aan **aanstaande** ouders die zich vooraf bezinnen op de vragen die in dit verband op hen afkomen. Er is ook behoefte **aan** een christelijke gemeenschap die haar **stern** laat horen als de dood toenemend in beheer wordt genomen. Er is behoefte **aan** een christelijke gemeenschap die met geloofwaardige alternatieven komt; alternatieven die laten zien dat ook en juist het **zieke**, gehandicapte en **naar** het einde neigende **bestaan zijn** schepselmatigheid niet verliest; en die zich realiseert dat dit bestaan juist in **zijn** onvolmaaktheid herinnert aan het feit dat **geen** schepsel oorsprong is van zichzelf.

G Glas is psychiater te Utrecht en hoogleraar Reformatorische Wijsbegeerte te Leiden.

SCHOOLDAG

De opzet van de Schooldag is in de Bovenkerk, Broederkerk en Gereformeerde Gemeente kerk gelijk aan die van de laatste jaren. De toespraken worden gehouden door docenten van de universiteit. In elk gebouw zullen 's morgens twee docenten spreken en treedt 's middags een docent op. De openingstoespraak van de predikant-leider beperkt zich tot een welkomstwoord, terwijl de curator aan het einde van de dag het dankgebed en de voorbede uitspreekt. In alle kerken zijn de toespraken gericht op een centraal thema, dat als titel draagt: 'Dichterbij'. In aansluiting op de middagbijeenkomst wordt een nabespreking over het thema gehouden in het hoofdgebouw van de universiteit.

Evenals voorgaande (twee) jaren is er in de Nieuwe Kerk het speciale jeugdprogramma verzorgd door de studenten en aan het eind van de dag het jeugdconcert.

Er zal een volledig eigen programma gevolgd worden rondom hetzelfde thema.

Voor het eerst dit jaar een gezinsbijeenkomst in de sporthal 'De Reeve'. Voor kinderen tot en met de basisschoolleeftijd. Ook hier wordt hetzelfde thema belicht.

Wui is er verder te doen...

Naast de samenkomsten in de vier kerkgebouwen en sporthal 'De Reeve' zijn er weer diverse nevenactiviteiten en andere bijzonderheden te vermelden.

Sprekers: *Klamp ze aan!*

Na afloop van de samenkomsten kunt u, kun jij met de sprekers doorpraten over hun toespraken in de wandelgangen van het hoofdgebouw van de universiteit: ca. 16.30 uur tot 17.30 uur.

Jeugdconcert met het Greijdanus College in de Nieuwe Kerk

Op het Greijdanuscollege te Zwolle wordt veel muziek gemaakt. Resultaten daarvan zijn te horen tijdens de concerten en andere activiteiten. Veel belangstelling is er altijd voor het zo genoemde 'Greijdanus in Concert'. Dat zijn concerten waaraan veel leerlingen, personeel en ouders meedoen en veel verschillende muziekstijlen te horen zijn. Het idee om zo'n concert op de

Schooldag te geven is ontstaan in januari, toen er een 'Greijdanus in Concert' gegeven werd in de stampvolle Eudokiakerk te Kampen. Daar trad het Schoolkoor, het Kamerkoor, veel solisten en drie bands op. De muzikale rondreis door het muzieklandschap ging van

muziek uit de 16^e tot de 20^e eeuw, van klassiek tot pop en van jazz tot gospel. Dat landschap wordt ook tijdens het jeugdconcert van deze Schooldag bezocht. Veel enthousiaste en talentvolle leerlingen, personeelsleden en ouders zullen zich laten horen op vocaal en instrumentaal gebied. Dit alles onder leiding van muziekdocent Bert Duijst. Tijd 15.45 uur tot 16.20 uur.

Entree: f 5,00.

Carillonbespeling

Het gemeentebestuur van Kampen biedt de bezoekers weer een carillonbespeling aan door de stadsbeiaardier. Het middeleeuwse klokkenspel werd enkele jaren geleden grondig gerestaureerd en uitgebreid met enkele klokken.

Orgelbespeling

Op het fraaie orgel in de St. Nicolaas- of Bovenkerk wordt mals gebruikelijk weer een concert gegeven door de vaste organist van deze kerk, de heer A.H. Weegenaar uit Arnhem. Hij zal werken laten horen van Bach, Zwart en Büell.

Dit concert valt niet onder de verantwoordelijkheid van de Schooldagcommissie, maar wij willen het niet onvermeld laten. Het concert begint om 16.00 uur. De toegangsprijs is f 5,00. Gezinnen met meer kinderen krijgen reductie.

PROGRAMMA

BOVENKERK

- 10.00 uur Ds. D.J. Zandbergen (leider)
Dr. J. van Bruggen: Jaren optellen of aftrekken?
Dr. B. Kamphuis: Dies Irae
- 14.00 uur Dr. C.J. de Ruijter: Een vooruitziende blik
Ds. A. de Snoo (curator)

BROEDERKERK

- 10.00 uur Ds. F.J. Bijzet (leider)
Dr. C.J. de Ruijter: Een vooruitziende blik
Dr. J. van Bruggen: Jaren optellen of aftrekken?
- 14.00 uur Dr. B. Kamphuis: Dies Irae
Dhr. J. van Wieringen (curator)

KERKGEBOUW GEREF. GEMEENTE

- 10.00 uur Ds. S. de Jong (leider)
Dr. B. Kamphuis: Dies Irae
Dr. C.J. de Ruijter: Een vooruitziende blik
- 14.00 uur Dr. J. van Bruggen: Jaren optellen of aftrekken?
Ds. J. Luiten (curator)

NIEUWEKERK (Jeugdsamenkomst)

- 09.45 uur Student Gert Jan van Harten (leider)
Drs. A.L.Th. De Bruijne
student Pieter Both
Drs. A.L.Th. De Bruijne
student Pieter Both
Drs. H. Drost (curator)

Sporthal 'DE REEVE' (Gezinssamenkomst)

- 10.00 uur J.J.D. Baas (leider)
Drs. P.W. van de Kamp
F. van Houwelingen
Ds. B. van Zuijlekom (curator)

Gebouw Theologische Universiteit (Broederweg 15)

- 15.30 uur Minicollages
16.30 uur Nabespreking

Thema: 'Dichterbij'

NU LAAT ONS GOD DE HERE

Kerkliederen heb je in alle maten en soorten. Er bestaan liederen die naar inhoud en/of vorm (taal en muziek) enige inspanning vragen voordat zij hun waarde en schoonheid volledig blootgeven. Daarnaast zijn er veel liederen die ongecompliceerd en toch ook heel mooi zijn. Tot die categorie hoort het lied van deze week. Zowel inhoudelijk als wat taal en melodie betreft, is het een eenvoudig gezang.

De **tekstdichter** Ludwig Helmbold werd op 13 januari 1532 in Mühlhausen (Thüringen) geboren. Hij studeerde tussen 1547 en 1554 in Leipzig en Erfurt. Vanaf 1554 was hij aan de Universiteit te Erfurt werkzaam als pedagoog en professor in de filosofie. In 1565 werd hij decaan van de filosofische faculteit. Vijf jaar later, in 1570, ontstond er een conflict met de universiteit omdat Helmbold zich aansloot bij de Reformatie, en stelling nam tegen de Contra-Reformatie. Op grond van deze keuze werd hij ontslagen. Helmbold keerde terug naar zijn geboorteplaats Mühlhausen, waar hij vanaf 1571 eerst een korte tijd als rector aan een school werkte. Daarna trad hij in dienst van de **Liebfrauenkirche** als **pastor** en later als superintendent. Op 8 april 1598 overleed hij in Mühlhausen als gevolg van een pestepidemie.

In zijn tijd was Helmbold een vrij bekend dichter van liedteksten. Die bekendheid had hij vooral ook te danken aan het feit dat toenmalig bekende componisten als **Johann Eccard**, **Joachim a Burck** en Johannes Steurlein zijn teksten op muziek zetten.

Op godsdienstig gebied hoorde Helmbold tot de 'hardliners'. Zijn militant fanatisme bracht het stads-

bestuur van Mühlhausen, dat de Reformatie goed gezind was, er eens toe om er bij Helmbold op aan te dringen minder heftig en meer troostvoller te preken. Ook in zijn liederen ging Helmbold niet zelden heftig te keer tegen 'Krypto-kalvinisten' en 'Papisten'.

Wanneer we echter het lied van deze week, 'Nun lasst uns Gott dem Herren', bekijken, ontdekken we al snel dat van Helmbolds bikkelharte en onverzettelijke houding op godsdienstig gebied geen spoor te vinden is. Integendeel, het is volop een pastoraal lied.

Het lied publiceerde Helmbold in zijn bundel 21 *Geistliche Lieder, den gottseligen Christen zugerichtet*, die in 1575 te Erfurt werd uitgegeven. De protestantse kerkmusicus Johannes Steurlein (1546-1613) schreef de muziek voor deze bundel, dat wil zeggen: hij componeerde de vierstemmige zettingen uit de bundel.

De liedtekst telt bij Helmbold acht verzen. In zijn vertaling heeft Ad den Besten de strofen 3 en 5 uit het origineel niet vertaald. Het lied opent met een oproep om God de Here te danken voor zijn **voorzienigheid**, zijn goede zorg over ons leven. Uit de strofen 3 en 4 blijkt dat Gods zorg over ons leven niet los wordt gezien van het werk dat Christus voor ons deed. En natuurlijk kan dat ook niet anders: door Christus hebben wij immers het leven en bezitten wij bij God schatten waarvan wij geen weet hebben (vers 4).

Op grond van Christus' werk wordt in de laatste twee strofen gebeden of God ons altijd in zijn hoede wil nemen (vers 5), en ons op aarde de vrijheid wil geven om met alle mensen samen zijn rijk beamen

lied van de week

(vers 6). In de laatste strofe verwijderd Den Besten zich het meest van het origineel. Bij Helmbold luidde het laatste couplet: 'Erhalt uns in der Wahrheit, gib ewigliche Freiheit, zu preisen deinen Namen, durch Jesum Christum. Amen.'

Melodie

De melodie, zoals die in het *Liedboek* staat, heeft een roerige geschiedenis achter de mg. De componist is niet bekend. Misschien is het Steurlein, die immers de muziekredactie had van de bundel waarin Helmbold zijn liedtekst publiceerde.

Als bronverwijzing voor de melodie wordt in het Liedboek allereerst verwezen naar een bundel van Nikolaus Selnecker (1528-1592). De volledige titel van dit liedboek luidde: *Christliche Psalmen Lieder und Kirchengesenge in welche die Christliche Lehre zusammengefaßt und erkleret wird*. In deze bundel, die in 1587 te Leipzig verscheen, presenteerde Selnecker een zeer sterk gewijzigde versie van de melodie. Het ritme van de melodie bleef wel ongewijzigd bewaard. De melodie-variant van Selnecker werd ruim een halve eeuw later onder handen genomen door Johann Crüger, één van de meest belangrijke componisten van kerkliedmelodieën uit de zeventiende eeuw (zie over hem: *De Reformatie*, 74e jrg nr 14 - 9 januari 1999, pag. 307). Afgezien van de vierde regel, die Criiger nieuw componeerde, betrof het kleinere veranderingen. In Duitsland en in Nederland wordt de melodie-versie van Crüger gezongen.

Het is een eenvoudige melodie, die makkelijk is aan te leren. Dit komt

408 Nu laat ons God de Here

Selnecker's Christliche Psalmen,
Lieder und Kirchengesenge 1587 / Johann Crüger 1649

- 2 Want lijf en ziel en leven
heeft ons de Heer gegeven.
Hij zal ze ook bewaren
in allerlei gevaren.
- 3 Een arts is ons gegeven
die zelve is het leven:
Christus, voor ons gestorven,
heeft ons het heil verworven.
- 4 Hij heeft aan ons vergeven
de schuld en schenkt ons leven.
Bij U, o God, bezitten
wij schatten ongeweten.
- 5 Wij bidden U, Algoede:
wil altijd ons behoeden;
de kleinen en de groten,
houd ze in uw hart besloten.
- 6 Bewaar ons in uw waarheid,
geef ons op aarde vrijheid,
met alle mensen samen
uw rijk, Heer, te beamen.

Ludwig Helmbold (1532-1598)
Vertaling Ad den Besten, geb. 1923

niet alleen doordat de melodie overwegend kleine toonsafstanden bevat, maar ook omdat alle regels ritmisch exact aan elkaar gelijk zijn. Daarbij komt - tenslotte - dat de omvang van de melodie (tussen d1 en c2) beperkt is.

Gebruik

Een pluspunt van dit lied is dat het een breed scala aan gebruiksmogelijkheden biedt; het lied kan op zeer veel momenten en plaatsen zinvol gebruikt worden. Het lied kan bijvoorbeeld goed in de huiselijke eredienst gezongen worden. U kunt het bijvoorbeeld na het eten zingen. Door het lied in die context te plaatsen, slaan de woorden 'alle dingen' (vers 1) niet uitsluitend, maar wel primair op het ontvangen eten en drinken. Ook in de kerkelijke eredienst kan het lied op verschillende manieren en tijdstippen functioneren. Niet alleen op dankdag of in een dienst waarin noties als Gods voorzienigheid (bijv. HC Zondag 10) een belangrijke rol spelen. Het lied kan ook uitstekend gezongen worden als afsluiting van een kerkdienst waarin het avondmaal gevierd is.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Rapporten

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

Resten van Christendom in Turkije

Dr. K.W. de Jonge reisde deze zomer – nog voor de aardbeving – naar het vroegere Klein-Azië. In het *Centraal Weekblad* van 27 augustus vertelde hij daarover:

Pergamum

Twee nieuwtestamentischenamen moeten bij een **bezoek** aan Turkije **zeker klinken**, en wel die van Johannes en Paulus. De naam van Johannes is verbonden met de zeven brieven uit de Openbaring die hij van de Heer zelf ontving. Paulus is bekend **vanwege** zijn zendingsreizen, **waarin** hij ook elke keer Klein-Azië aandeed.

Van de steden en gemeenten waar **aan** de brieven uit het boek Openbaring zijn gericht, rest nu niets meer dan wat ruïnes, in tenminste twee **gevallen** biedt echter een **bezoek** aan de opgravingen en hun naaste omgeving verheldering. Wij bezochten om te beginnen Bergama, het Pergamum uit Openbaring 2:12-17. Beschuldigend, bijna verwijtend **schrijft** de Heer daar: "Ik weet, waar gij woont, dáár **waar** de troon des satans is" Toen **we** de vroegere, hooggelegen **acropolis** van Pergamum bezochten, beseften we de scherpte **van** deze **woorden**. De kleine christengemeente moet direct begrepen hebben dat bedoeld **werd** op het **enorme Zeus-altaar** dat hier stond opgericht. Hoewel dit altaar thans in Berlijn staat tentoongesteld, kunnen we **ons** bij de oude trappen nog **steeds** voorstellen dat dit indertijd **een indrukwekkende troon** voor de godheid moet zijn geweest.

Maar er is meer. Beneden zijn de overblijfselen **van het Asclepieion**

te vinden, een mengvorm van Jomm.&-achtige bezweringen, verwenboerderij en ziekenhuis. De slang werd **hier gezien** als teken **van** het zich steeds vernieuwende leven. In de bijbel echter staat dit dier voor **zonde en dood, en heeft** het duivelse trekken. Ook **in** dit heilgdom troont **& satan** en leidt af van **Hem** bij wie werkelijk heil, heelheid en genezing te vinden is. **Met** deze achtergronden probeerden we **ons** op **&** zondag die **we** in Bergama doorbrachten, in te leven in de brief aan de gemeente te Pergamum. Waar troont de boze in ons leven?

Laodicea

Bekender **dan** Pergamum is **misschien** wel Laodicea: "Ik **weet uw werken**, dat gij noch koud zijt, noch heet. Waart **gij** maar **koud of heet!**" (Openbaring 3:15). Afgezien van de enorme hitte die ons **buiten de bus** tegemoet kwam, maakte Laodicea op zich weinig indruk. Het is weinig meer dan een uitgestrekt **stenenveld**. Eigenlijk is het onvoorstelbaar dat hier eens honderdduizenden (!) gewoond hebben.

In de verte zien we de **witte Kalkterrassen** van *Pamukkale* liggen. **Warm, kalkhoudend** bronwater komt hier boven de grond. **Dan** koelt het enigszins af en de **kalk** slaat neer. Door de zware toeristische belasting **van** dit gebied leek het tot voor kort door vervuiling vrijwel verloren. Ingrijpen van de **Turkse** overheid heeft dat voorkomen. Strengere restricties bij het **betreden** van het gebied moeten ervoor helpen zorgen dat dit natuurverschijnsel te bewonderen blijft.

Het lijkt er sterk op dat de bronnen van Pamukkale aanleiding **zijn** geweest **voor het** beeld in de **brief** aan

Laodicea. Tegen de tijd dat het warme water bij Laodicea **was** aangekomen, **was** het **lauw** geworden. Het **had** de aangename warmte verloren, terwijl het evenmin iets **had** van een **frisse bergbeek** – **Ondrinkbaar!** "Zo dan, omdat gij lauw zijt en noch heet, noch koud, zal Ik u uit mijn mond spuwen."

Smyrna

Om het spoor **van** de zeven steden uit de zeven brieven verder te volgen: Smyrna, tegenwoordig Izmir, **een enorme** stad met grote **moderne** gebouwen, waar naast veel rijkdom en welvaart ook armoede zich opdringt. Toen een fout geparkeerde auto onze **bus** de doorgang **belette**, **stond** de politie enkele **sterke** mannen uit de **groep** toe met de hand de auto een eindje te verzetten. De gids had **ons** al **duidelijk** gemaakt dat in Turkije veel te regelen viel...

De vroeg-christelijke gemeente van Smyrna **kant** er in het boek Openbaring **goed** **&** al wordt veel lijden en verdrukking voorspeld. De voorspelling lijkt te zijn **Uitgekomen**. Zo leefde hier de **martelaar Polycarpus**, volgens de **overlevering** een **leerling** van de evangelist Johannes. Tot in de **dood** **getuigde** hij van zijn geloof. Het **verhaal** wordt **nog** steeds verteld in een **kerk** te zijner gedachtenis, **een** van de **weinige** plaatsen waar de **ruim** tweeduizend christenen van het huidige Izmir **samenkomen**.

In 1922 dreven de **Turken** de hier levende, meest orthodoxe **Grieken** bijna letterlijk de **zee** in. Velen kwamen om. Bloeiende christelijke **gemeenschappen** **verdwenen**. Dat lot trof ook de Hollandse protes-

Vervolg op pagina 1058

tantse kerk, die hier in de 17de eeuw als **handelskerk** gesticht was. Kerk en kerkhof zijn de stille getuigen van de Nederlandse kolonie die hier ooit bestaan heeft.

(...)

Efese

Hoewel Efese ook in de **Openbaring** aan Johannes voorkomt, verleggen we hier onze aandacht naar Paulus. De opgraving van Efese is beroemd. Ze is een van de mooiste in het Middellandse Zee-gebied. Normaal wordt de oude stad overstelpst door toeristen. Dit jaar konden **wij** – vanwege de politieke perikelen – de overblijfselen in alle rust verkennen. Met de nodige fantasie wanen we ons hier in een antieke stad met al haar **rijkdom**, vele luxe, en talrijke godenbeelden. Imposant is de Celsus-bibliotheek. Een bijbels **aanknopingspunt** vinden we in het theater. Demetrius de zilversmid wist een hetze te ontkennen tegen Paulus, die de Artemis-cultus zou bedreigen. Velen raakten in de ban van zijn betoog en riepen: "Groot is de **Artemis** der Ephesiërs!" Lucas vervolgt dan in **zijn** Handelingen (19:29): "**En** de stad werd een en al verwarring en zij **stormden** als **een** man naar het theater" Dat theater is **er** nu nog. De run op dit gebouw wordt begrijpelijk als we beseffen dat de markt – ook nog steeds te zien – vlakbij gelegen is. Dat **was** het centrum van het economisch **en** maatschappelijk leven **van** die tijd en velen brachten daar de dag door. **Van** de Artemis-tempel in Efese, in de oudheid een van de **zeven** wereldwonderen, is overigens weinig overgebleven. Op de enig overgebleven, herbouwde zuil nestelen ooievaars. Hoewel **vele** afgodsbeelden en tempels van na **Paulus'** komst dateren, heeft **zijn** boodschap in deze stad toch wortel geschoten. Legendes verhalen ook van de komst van Johannes, en zelfs **van** Maria die hier haar laatste jaren gewoond zou hebben. Vooral de figuur van Johannes leefde hier voort door de enorme

kruiskoepelbasiliek die in de 6de eeuw voor hem werd opgericht.

Interessant in de ruïne van dit gebouw is **de** in **de** vloer ingebouwde doopvont in de vorm **van** een oost-west georiënteerd Grieks kruis. **De** **dopeling** **daalt** **langs** **een** **trapje** **aan** **de** **westkant** **af**. **Hij** **hert** **zich** **af** van de plaats waar de **zon** ondergaat, van de nacht, van **zonde** en dood. In het **water** zweert hij de boze af en vertrouwt zich tot aan de Drie-enige. Hij wordt als het ware met Christus begraven... Om vervolgens aan de oostkant, **waar** de zon opgaat en een nieuwe dag, **een** nieuw leven begint, ook weer met Hem te verrijzen.

De inrichting van deze **doopplaats** wekt de indruk dat de doop van volwassenen, overgekomen uit het heidendom, in deze omgeving in de 6de eeuw nog heel gewoon was.

R.H. Keegstra

Sporen van de wederkomst van Jezus Christus

- Is het duizendjarige rijk aanstaande?
- Wie zijn de zeven engelen?
- Hebben de getallen en perioden in Openbaring nog een bijzondere betekenis?
- Hoe zal het met de kerk zijn tijdens de wederkomst van Christus?

In deze uitgave met meer dan 350 gespreksvragen, geeft R.H. Keegstra zijn visie op het bijbelboek Openbaring van Johannes.

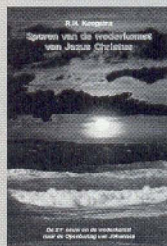
174 pag., ing., f 17,50

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

Ds. J. Van Amstel

Is het evangelisch?

Opvallend is de groei van evangelische gemeenten. Het enthousiasme, de vrolijkheid in de **samenkomsten** hebben op **vele** **een** aantrekkingskracht. Nogal wat jongeren, worden erdoor geraakt en beïnvloed. Ze hebben het gevoel dat in die kringen een spontanere geloofsbeleving is waar te nemen. Maar is alles wel evangelisch wat zich als evangelisch aandient?

Ing. 64 pag., f 10,-

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

W

weekverslag synode

GS Zuidhorn 2002

De synode van Leusden 1999-2000(?) grapje) zit er zo'n beetje op. Na een vijftiental vergaderweken konden in week 37 de laatste kruimels genuttigd worden die nog op tafel waren blijven liggen. En dan blijkt plotseling dat of kruimels nog behoorlijk taai kunnen wezen of dat iedereen denkt: nu kan ik nog wat zeggen, en het dan nog doet ook. Het kostte allemaal meer tijd dan werd verwacht en afgerond is het nog niet: op 30 september hopen we nog een keer bij elkaar te komen ter bespreking van de vervolgopdrachten aan de deputaten gezangen. In de week na Sinterklaas besluiten we dan nog welke zeg maar 120 gezangen een synodaal keurmerk krijgen. Dan houden we er echt mee op en mogen ze in 2002 in Zuidhorn verder gaan.

Gezangen

Om dan maar meteen bij het laatste onderwerp te beginnen: aan de orde was deze week nog de wijze waarop de deputaten hun werk hadden gedaan. Het is wellicht goed daar even iets meer aandacht aan te besteden, want deputaten hebben in de afgelopen maanden nogal flink onder vuur gelezen, en & vraag is even of dat wel terecht was.

Van de meeste verwijten richting de deputaten was de synode niet overtuigd. Zo werden met een zorgvuldig afgewogen argumentatie de bezwaren afgewezen tegen de keus om eerst te selecteren uit het Liedboek het selecteren van liederen die d meerdere synoden zijn afgewezen het ontbreken van nadere formulering van selectiecriteria het niet verwerken van de kritiek op de bundel van 106 gezangen.

Dat wil niet zeggen dat deputaten met onderdelen van de gegeven opdrachten niet verder moesten. Zo zal verder gestudeerd moeten worden op & vraag hoe de drie basiscriteria, die al door de synode van Kampen 1975 zijn geformuleerd, gehanteerd moeten worden.

Instemming

Wel stemde de synode in met bezwaren tegen het grote aantal van 255 gezan-

gen de manier waarop deputaten hun keus hebben verantwoord het beleid ter stimulering van het scheppen van nieuwe teksten en melodieën het voorstel om de toetsingstermijn te verlengen tot 2002.

Daarbij kan worden aangetekend dat de synode met de deputaten van mening was, dat een overzichtelijk aantal een rekbaar begrip is. Overzichtelijk kan zijn: weinig, maar ook: gegroepeerd. Dat laatste hadden deputaten gedaan met hun aansluiting bij het kerkelijk jaar. Met de 255 zijn deputaten dan op zich ook niet over een gelegde schreef gegaan. Achteraf, de onrust bespeurend, kun je zeggen dat de keus voor zo veel ineens minder gelukkig is geweest en het project meer kwaad heeft gedaan dan goed. In het verlengde hiervan was er wel begrip & de deputaten hadden voorgesteld de toetsingstermijn te verlengen naar 2002. Bij zo'n aantal was de termijn tot aan Leusden te kort. Dat blijkt ook uit diverse ingekomen stukken van kerken die met een keurig toetsingsrapport zijn gekomen en zich verontschuldigen dat ze niet verder zijn gekomen. Blijft als punt over dat de deputaten niet hadden mogen volstaan met zo'n summiere verantwoording. Een beroep op de mondigheid van de plaatselijke gemeenten is onjuist. Andere bezwaren - onduidelijkheid over de opzet, gebrek aan aansluiting bij bijv. CGK, te weinig bezinning op hedendaagse tijd en cultuur, en zo zijn er nog wel een paar - werden niet direct gehonoreerd, maar worden meege-nomen in de besluitvorming die rond dit thema oog plaats moet vinden. Kortom, grosso modo hebben deputaten hun opdracht naar behoren en met grote ijver vervuld. Er was dan ook voor de synode geen reden om niet met algemene stemmen aan de zusters en broeders onder hartelijke dank decharge te verlenen.

Kerkelijke eenheid

Na de besluitvorming rond de CGK en de NGK, stond deze week nog op de agenda het kader voor plaatselijke samsprekingen. Berkel had een kader aangegeven, bestaande uit een tiental regels. Uit de ingekomen post bleek dat sommigen deze regels te krap vonden, anderen weer te ruim. De commissie bleek intern hetzelfde probleem te heb-

ben, want naast een basisvoorstel, waarin hier en daar wat nader uitgelegd werd wat Berkel had omschreven, kwam de commissie met twee aanvullende voorstellen: een ter verscherping van de regels en een met een specifieke uitzondering.

Wat toegevoegd is aan Berkel komt hier op neer dat plaatselijke samenwerk-king, zolang de kerken in het proces van landelijke vereniging nog niet verder zijn gekomen dan in regel S (wederzijdse landelijke erkenning), een voorlopig karakter draagt. In deze omstandigheden kan dus avondmaal worden gevierd, kan kanselruil plaatsvinden, maar mag niet overgegaan worden tot een combinatie of fusie van kerken.

NGK

Nu had de synode vorige week geconstateerd dat er voor verdergaande samsprekingen met de NGK geen voldoende basis was gelegd. Ook is er dus geen erkenning van de NGK als een kerk die wil staan op de grondslag van Gods Woord en de belijdenis. Maar wat, zo vroeg een minderheid binnen de commissie zich af, doen we met die plaatsen waar wel vergaande vormen van overleg zijn. Vanuit een viertal plaatselijke kerken was nadrukkelijk om de mogelijkheid gevraagd om, indien de contacten zich zouden verdiepen zoals verwacht, ook met deze Nederlands Gereformeerde avondmaal te mogen vieren. De commissieminderheid kwam daarom met het voorstel aan regel acht toe te voegen: "in incidentele gevallen kan met instemming van de classis en deputaten ad art. 49 KO een uitzondering worden gemaakt voor een NG kerk".

De discussie die hierover ontstond bewoog zich duidelijk rond de spanning die er kan bestaan tussen enerzijds het 'belang' van het kerkverband en anderzijds het 'belang' van de plaatselijke kerk. Mag je, wanneer je ziet hoe plaatselijk dingen tot stand komen, dan landelijk een blokkade leggen? Of kunnen juist deze plaatselijke contacten uiteindelijk de pijlers vormen waarop de brug tussen NGK en GKV kan rusten. Een ander punt vormde de relatie met de CGK. Zij hebben, net als wij, de landelijke contacten met de NGK voorlopig stilgezet. Lopen we dan met zo'n k-sluit nog wel samen in & pas? Of

weekverslag synode

GS Zuidhorn 2002

De synode van Leusden 1999-2000(?) grapje) zit er zo'n beetje op. Na een vijftiental vergaderweken konden in week 37 de laatste kruimels genuttigd worden die nog op tafel waren blijven liggen. En dan blijkt plotseling dat of kruimels nog behoorlijk taai kunnen wezen of dat iedereen denkt: nu kan ik nog wat zeggen, eo het dan nog doet ook. Het kostte allemaal meer tijd dan werd verwacht en afgerond is het nog niet: op 30 september hopen we nog een keer bij elkaar te komen ter bespreking van de vervolgoopdrachten aan de gezangen. In de week na Sintklaas besluiten we dan nog welke zeg maar 120 gezangen een synodaal keurmerk krijgen. Dan houden we er echt mee op en mogen ze in 2002 in Zuidhorn verder gaan.

Gezangen

Om dan maar meteen bij het laatste onderwerp te beginnen: aan de orde was deze week nog de wijze waarop de deputaten hun werk hadden gedaan. Het is wellicht goed daar even iets meer aandacht aan te besteden, want deputaten hebben in de afgelopen maanden nogal flink onder vuur gelegen, en de vraag is even of dat wel terecht was.

Van de meeste verwijten richting de deputaten was de synode niet overtuigd. Zo werden met een zorgvuldig afgewogen argumentatie de bezwaren afgewezen tegen de keus om eerst te selecteren uit het Liedboek het selecteren van liederen die door eerdere synoden zijn afgewezen het ontbreken van nadere formulering van selectiecriteria het niet verwerken van de kritiek op de bundel van 106 gezangen.

Dat wil niet zeggen dat deputaten met onderdelen van de gegeven opdrachten niet verder moesten. Zo zal verder gestudeerd moeten worden op de vraag hoe de drie basiscriteria, die al door de synode van Kampen 1975 zijn geformuleerd, gehanteerd moeten worden.

Instemming

Wel stemde de synode in met bezwaren tegen het grote aantal van 255 gezan-

gen de manier waarop deputaten hun keus hebben verantwoord het beleid ter stimulering van het scheppen van nieuwe teksten en melodien het voorstel om de toetsingstermijn te verlengen tot 2002.

Daarbij kan worden aangetekend dat de synode met de deputaten van mening was, dat een overzichtelijk aantal een rekbaar begrip is. Overzichtelijk kan zijn: weinig, maar ook: gegroepeerd. Dat laatste hadden deputaten gedaan

met hun aansluiting bij het kerkelijk jaar. Met de 255 zijn deputaten dan op zich ook niet over een gelede schreef gegaan. Achteraf, de onrust bespeurend, kun je zeggen dat de keus voor zo veel ineens minder gelukkig is geweest en het project meer kwaad heeft gedaan dan goed. In het verlengde hiervan was er wel begrip dat de deputaten hadden voorgesteld de toetsingstermijn te verlengen naar 2002. Bij zo'n aantal was de termijn tot aan Leusden te kort. Dat blijkt ook uit diverse ingekomen stukken van kerken die met een keurig toetsingsrapport zijn gekomen en zich verontschuldigen dat ze niet verder zijn gekomen. Blijft als punt over dat de deputaten niet hadden mogen volstaan met zo'n summier verantwoording. Hun beroep op de mondigheid van de plaatselijke gemeenten is onjuist. Andere bezwaren - onduidelijkheid over de opzet, gebrek aan aansluiting bij bijv. CGK, te weinig bezinning op hedendaagsetijd en cultuur, en zo zijn er nog wel een paar - waden niet direct gehonoreerd, maar worden meegenomen in de besluitvorming die rond dit thema nog plaats moet vinden.

Kortom, grosso modo hebben deputaten hun opdracht naar behoren en met grote ijver vervuld. Er was dan ook voor de synode geen reden om niet met algemene stemmen aan de zusters en broeders onder hartelijke dank decharge te verlenen.

Kerkelijke eenheid

Na de besluitvorming rond & CGK en de NGR, stond deze week nog op de agenda het kader voor plaatselijke samsprekingen. Berkel had een kader aangegeven, bestaande uit een tiental regels. Uit de ingekomen post bleek dat sommigen deze regels te krap vonden, anderen weer te ruim. De commissie bleek intern hetzelfde probleem te heb-

ben, want naast een basisvoorstel, waarin hier en daar wat nader uitgelegd werd wat Berkel had omschreven, kwam de commissie met twee aanvullende voorstellen: een ter verscherping van de regels en een met een specifieke uitzondering.

Wat toegevoegd is aan Berkel komt hier op neer dat plaatselijke samenwerking, zolang de kerken in het proces van landelijke vereniging nog niet verder zijn gekomen dan in regel 8 (wederzijdse landelijke erkenning), een voorlopig karakter draagt. In deze omstandigheden kan dus avondmaal worden gevierd, kan kanselruil plaatsvinden, maar mag niet overgegaan worden tot een combinatie of fusie van kerken.

NGK

Nu had de synode vorige week geconstateerd dat er voor verdergaande samsprekingen met de NGK geen voldoende basis was gelegd. Ook is er dus geen erkenning van de NGK als een kerk die wil staan op de grondslag van Gods Woord en de belijdenis. Maar wat, zo vroeg een minderheid binnen de commissie zich af, doen we met die plaatsen waar wel vergaande vormen van overleg zijn. Vanuit een viertal plaatselijke kerken was nadrukkelijk om de mogelijkheid gevraagd om, indien de contacten zich zouden verdiepen zoals verwacht, ook met deze Nederlands Gereformeerden avondmaal te mogen vieren. De commissie minderheid kwam daarom met het voorstel aan regel acht toe te voegen: "in incidentele gevallen kan met instemming van de classis en deputaten ad art. 49 KO een uitzondering worden gemaakt voor een NG kerk".

De discussie die hierover ontstond bewoog zich duidelijk rond de spanning die er kan bestaan tussen enerzijds het 'belang' van het kerkverband en anderzijds het 'belang' van de plaatselijke kerk. Mag je, wanneer je ziet hoe plaatselijk dingen tot stand komen, dan landelijk een blokkade leggen? Of kunnen juist deze plaatselijke contacten uiteindelijk de pijlers vormen waarop de brug tussen NGK en GKV kan rusten. Een ander punt vormde de relatie met de CGK. Zij hebben, net als wij, de landelijke contacten met de NGK voorlopig stilgezet. Lopen we dan met zo'n besluit nog wel samen in de pas? Of

brengt eenheid hier **weer** verdeeldheid daar.

Tegen de adviezen van deputaten in stemde de synode uiteindelijk toch in met deze **uitzonderingsclausule**. Ze oordeelde dat de zaak voldoende **was** afgeschermd, doordat het kerkverband over de schoulers **meekijkt** via de klas-sis en de particuliere deputaten. Dat een deel van de discussies **daarmee** ver-plaast wordt van **&** GS naar een lager niveau werd geen doorslaggevend **be-zwaar** gevonden. Er werd ook door ver-schillende sprekers opgeroepen elkaar in dezen te vertrouwen, en ook mensen die **een** stap **harder** lopen niet meteen **weg** te zetten als zouden zij de verschil-len die er zijn tussen GKV en NGK ba-gatelliseren.

Met **deze** discussie was het thema ker-kelijke eenheid afgerond en konden de-putaten gedechargeerd worden voor hun werk dat ze hebben verzet. Naast de opdrachten die ze al mee **hadden** ge-kregen bij de diverse onderdelen is nog een nieuw punt te melden. Jaarlijks zul-len deputaten de kerken oproepen om rond 31 oktober in de eredienst speciale aandacht te besteden aan het thema ker-kelijke eenheid. Door voorbede te doen, aldus de commissie, zijn we ge-hoorzaam aan de geestelijke leiding van onze Here. Die gehoorzaamheid gaat **vooraf** aan het **appèl** dat we op an-dere kerken en groeperingen doen om met ons te zoeken naar daadwerkelijke eenheid. Hervormingsdag bepaalt ons bij onze gemeenschappelijke **wortels** in de Reformatie, een mooie datum **om dan** samen stil te staan bij dit thema

Zegenende ouderling

Ik weet niet of ik u een geheimpje **ver-tel**, maar ook een GS is niet volmaakt en maakt af en toe **wel** eens een schui-ver. Een fraai voorbeeld daarvan vorm-de de **besluitvorming** rondom het thema wat bekend **staat** als 'de zegenende ou-derling'. **Tijdens** de discussie over dit onderwerp luidde het oorspronkelijke **voorstel** dat degene die geroepen **was voor** te gaan (en geen ouderling **was**) de zegen 'gewijzigd' zou uitspreken. Eigenlijk op het laatste moment werd een amendement (achteraf een tegen-voorstel) ingediend, **namelijk** ' & ze-gen ongewijzigd' te **doen** uitspreken. Dit amendement werd met een ruime meerderheid aangenomen. Geen pro-bleem toch, zou u denken. Nee, dat was het ook niet, **ware** het niet dat alle gron-den die onder het besluit stonden, ver-der ongewijzigd bleven. En dat is na-tuurlijk wel enigszins vreemd, dat je op basis van dezelfde gronden **een** tegen-gesteld besluit kunt nemen. Commissie 1 was derhalve, **samen** met de indier van het amendement, aan het werk ge-togen om in deze tegenstrijdigheid enig nieuw licht aan te brengen. Dat voor-

stel, dat inhoudelijk **natuurlijk** niet af-wijkt van het vorige, is afgelopen week ook besproken en goedgekeurd. De sy-node besloot: "in plaats van de **voor**-gaande GS-besluiten in deze zaak uit te spreken dat ieder die geroepen is in de eredienst voor te **gaan**, bevoegd is de zegen(-groet) ongewijzigd uit te spre-ken". De **gronden** daarvoor: aan deze bevoegdheid zijn geen specifieke ver-eisten verbonden en ook is niet **duide**-lijk te maken waarom het aan een be-paald ambt verbonden zou moeten zijn. En dit alles onder het motto: het is niet erg een fout te maken als je **ook** maar de moed hebt om het **recht** te zetten. En dat hebben we dus gedaan.

Heffingen

Gedurende het gehele proces van be-sluitvorming de afgelopen maanden vormde de **financiële** component altijd een vast onderdeel. Bij elk deputaat-schap werd aangegeven dan wel hoe-veel geld ze uit **mocht** geven, dan wel hoeveel ze van het kerkverband mocht vragen ter bekostiging van hun werk. De bedoeling van dit alles was een k-ter inzicht te **krijgen** en te houden op de hoogte van de uitgaven, en, w moge-lijk, deze uitgaven ook wat te beteuge-len. Daar was al op de synode van Ber-kel op aangedrongen. **Nu was** deze week de eindafweging aan bod. Details zal ik u verder besparen, maar voor de portemonnee komt het erop neer **dat** er een **kleine** daling optreedt tussen 1998 en 1999, en dat vanaf 2000 de kosten weliswaar **wat** oplopen, maar zeer ge-matigd. En dat ondanks het feit **dat** er nogal wat nieuwe **deputaatschappen** in het leven zijn **geroepen**. Maar de mees-te daarvan zijn **studiedeputaatschappen**. Wat zij uitgeven zijn feitelijk **alleen wat** onkosten, en dat tikt niet w aan. In totaal kennen we nu een **kleine** dertig (!) **deputaatschappen**. Samen geven ze bijna 7 miljoen gulden per jaar uit (dat is inclusief de ThUK). Is dat veel, on-geveer 55 gulden per ziel? Het **blijft** moeilijk die vraag te **beantwoorden**, omdat je eigenlijk geen maatstaven hebt **waar** je het tegen af kunt zetten.

Eredienst

Nog een **kruimel** die moest worden ge-slikt **was** het aftikken van de besluiten rondom het thema 'eredienst'. Alle af-zonderlijke thema's **waren** al **behandeld**, nu moest nog een **vervolgop-dracht** gegeven worden. En ook dat bleek weer heel wat stof te kunnen doen opwaaien. De commissie was vol lof geweest over het werk **van de de-pu-taten**, maar vond dat er meer aandacht besteed moest worden **aan** een bezin-ning op **&** eigentijdse cultuur. Even kort door de bocht **geformuleerd**: een

ordinarium is misschien wel mooi, maar is **zo'n** oude vorm nu wel bruik-baar. De synode voelde wel met de commissie **mee**, maar vond een alge-mene opdracht te studeren op de eigen-tijdse cultuur wel wat erg breed. Het gaat tenslotte om de vertaling daarvan naar de eredienst toe. Na een bijstelling in deze zin kon de vergadering zich **in** deze gedachtegang verplaatsen. Bij dit alles dient opgemerkt te worden dat li-turgie, bezinning **op** eredienst, **een** **doorgaand** proces is. **Kampen** 1975 was een momentopname, **Ommen en Berkel vormden** een momentopname, **ook Leusden** is dat. Betekent dat dan feite-lijk een eeuwigdurend **deputaatschap**? Ik geloof eigenlijk **niet** dat op die vraag **tijdens** de vergadering een **antwoord** is gegeven. We wachten op de volgende foto.

Communicatie

Donderdagmiddag sprak de synode over haar **wijze** van communiceren met de **kerkleden**. En onder synode vallen **dan ook** de door haar ingestelde de-pu-taatschappen. Tot op **heden** krijgen de-putaten de opdracht rapport uit te bren-gen aan **&** volgende **synode**, **that's** it. In die rapportage zit dan een verant-woording van hun werk. Dit wordt door deputaten **Generale Publicaties** netjes gebonden en aan de kerken toege-stuurd. De vraag mag gesteld worden of dit een effectieve wijze van commu-niceren is. Helder is in elk geval dat dit bij veel, heel **veel** kerkleden niet be-kend is, dan wel wordt. En dat km er toe leiden, uiteindelijk dat zelfs een rector van **onze** ThUK meent te moeten constateren in 'zijn' blad over de Schooldag dat het de mensen worst **zal** wezen wat **ze** daar in Leusden doen. Gebeurt er dan nu nog niets? Dat is na-tuurlijk niet zo: BBK verzorgt PR, de IRTT heeft **een** budget, de ThUK geeft ook heel wat geld uit **aan** voorlichting, maar het is alles incidenteel. De vraag is nu of het wenselijk is tot **een** zekere coördinatie te komen, en met name **ook** of er vormen te **bedenken** zijn die meer **kerkleden** bij het werk betrekken, **zodat** het draagvlak verbreed wordt. Een sympathiek voorstel, w zei menig **synodelid**, om vervolgens met **een** def-tig lijstje **kritiek** te komen. Na twee ronden **werd** besloten om de ad-hoc-commissie die zich **met** dit thema be-zighield te vragen **nog** eens naar de **tekst** van het voorstel te **kijken**. Op de uitslag daarvan moet u wachten tot 30 september. Zoals gezegd, dan gaan we verder met de gezangen, want dat pro-ject willen **we** graag verantwoord af-ronden. En hoe je het ook bekijkt, **dát** is **toch** een loffelijk streven.

